

MLADI U STATUTIMA POLITIČKIH SUBJEKATA U BOSNI I HERCEGOVINI

STUDIJA

MLADI U STATUTIMA POLITIČKIH SUBJEKATA U
BOSNI I HERCEGOVNI
STUDIJA

Sarajevo, juli 2020. godine

Autorice/autori

Amer Osmić, Inela Subašić, Nasiha Šadinlija, Ferid Omić, Ajna Katica

Priredila

Maja Gasal-Vražalica

Mentor

Dr. Amer Osmić

Lektura

Sanela Dumanjić

Design

Tin Đečević

SADRŽAJ

O ISTRAŽIVANJU (UVOD I METODOLOGIJA)	5
MLADI U BOSNI I HERCEGOVINI.....	7
POLITIČKA PARTICIPACIJA MLADIH U BOSNI I HERCEGOVINI	9
NATUKNICE O POLITIČKOM SISTEMU BOSNE I HERCEGOVINE.....	14
ORGANIZACIJA I FUNKCIJA STRANAKA U BiH	16
ANALIZA SADRŽAJA STATUTA POLITIČKIH SUBJEKATA U BOSNI I HERCEGOVINI.....	17
DEMOKRATSKA FRONTA (DF)	17
DEMOKRATSKI NARODNI SAVEZ	19
HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA BOSNE I HERCEGOVINE.....	22
HRVATSKA DEMOKRATSKA ZAJEDNICA 1990 (HDZ 1990)	24
STRANKA DEMOKRATSKE AKCIJE (SDA)	27
SOCIJALDEMOKRATSKA PARTIJA BOSNE I HERCEGOVINE	29
SRPSKA DEMOKRATSKA STRANKA.....	31
SAVEZ NEZAVISNIH SOCIJALDEMOKRATA	33
NAŠA STRANKA	35
KOMPARATIVNA ANALIZA	37
BIBLIOGRAFIJA	48
BIOGRAFIJE AUTORICA/AUTORA.....	50

O ISTRAŽIVANJU (UVOD I METODOLOGIJA)

Mladi ljudi u Bosni i Hercegovini definiraju se vrlo često kao apatična, nezainteresirana ili nedovoljno educirana subpopulacija društva koja nije uključena u političke procese, kako u sferi mogućnosti kandidiranja na lokalnim ili općim nivoima tako u segmentu političke participacije, u domenu biranja političkih predstavnika/ca u zakonodavna tijela. No, često se zanemaruje činjenica o mogućnostima koje mladi ljudi imaju u političkom i partijskom sistemu Bosne i Hercegovine, odnosno koja su im prava i obaveze. Dakako da aktuelne socioekonomiske prilike, determinirane sporim reformskim procesima na svim nivoima našeg društva, dodatno demotiviraju (iako bi trebalo biti obrnuto) mlade ljude da se aktivnije uključe u procese odlučivanja, kako bi stvarali primarno sebi pa onda i ostalim članovima/cama društva bolje uvjete i zadovoljavajući životni standard koji bi umanjio želju za odlaskom iz Bosne i Hercegovine.

Osnovi cilj ovog istraživanja jeste da primjenom kvantitativno-kvalitativnog pristupa, primarno analize sadržaja dokumenata, dođemo do spoznaje kako i na koji način političke opcije u Bosni i Hercegovini percipiraju značaj i ulogu mladih u svojim političkim aktima, primarno statutima i ostalom relevantnom dokumentacijom.

Istraživanje „Mladi u statutima političkih subjekata u Bosni i Hercegovini“ je nastalo kao proizvod rada polaznika/ca Akademije političke pismenosti, a koju provodi Akademija za žene iz Sarajeva. Pred polaznike/ce Akademije je postavljen zadatak da istraže statute određenih političkih subjekata u Bosni i Hercegovini, gdje su uvidom u najviše pravne akte (statute) imali priliku da analiziraju položaj mladih unutar tih subjekata.

Za potrebe studije analizirani su statuti i ostali relevantni dokumenti svih parlamentarnih stranaka, koje u Bosni i Hercegovini kontinuirano u posljednjih nekoliko izbornih ciklusa ostvaruju rezultate koji im omogućavaju da budu kreatori političkih i društvenih promjena. Prema navedenim kriterijima, stranke čiji su se statuti analizirali su: Demokratska fronta (u daljem tekstu DF), Demokratski narodni savez (DNS), Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (HDZ BiH), Hrvatska demokratska zajednica 1990 (HDZ 1990),

Stranka demokratske akcije (SDA), Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine (SDP BiH), Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD), Srpska demokratska stranka (SDS) i Naša stranka (NS). Za analizu je korištena metoda analize sadržaja koja se definira kao „metoda za prikupljanje podataka iz informacijskog materijala“ (Vujević: 2006: 153). Mi smo statute političkih subjekata tretirali kao informacijski materijal na osnovu kojeg možemo doći do saznanja kakav je tretman mladih u tim dokumentima. Za potrebe analize sadržaja dokumenata odredili smo kategorije, uzorak i jedinice analize, a fokus analize sadržaja stavljen je na pojam mladi i određeni broj varijacija ovog pojma (mladež, omladina, mlađih, mladih). Zatim se u statutima kvantitativno i kvalitativno analiziralo značenje ovog pojma i kontekstualiziranost pojmova. Nadalje je istražena pozicija i položaj mladih u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti na osnovu rezultata posljednjih Općih izbora u BiH održanih 2018. godine.

Da bismo adekvatno izvršili uvid u sadržaj statuta, prethodno smo pristupili analizi učešća mladih u političkom životu ili, generalno kazano, govorili smo o političkoj participaciji mladih u savremenom bosanskohercegovačkom društvu. Prije same analize, o tome koliko su mladi zastupljeni u najvažnijim dokumentima političkih subjekata u Bosni i Hercegovini, dali smo i okvirnu sliku o mladima u Bosni i Hercegovini, kao i kratki prikaz političkog sistema Bosne i Hercegovine.

Nakon analize statuta devet političkih subjekata i načina kako su tretirani mladi i koliko se i kako spominju u tim dokumentima, pristupili smo komparativnoj analizi dobijenih spoznaja iz statuta i rezultata Općih izbora 2018. godine s posebnim osvrtom na mlade.

MLADI U BOSNI I HERCEGOVINI

Prema Studiji o mladima Bosne i Hercegovine iz 2019. godine „mladi kao društvena skupina objedinjuju populaciju u dobi od 15. do 30. godine života (Štefančić, 2010), iako neki kao mladenačko razdoblje navode razdoblje od 15. do 25. godine, neki do 30., a neki čak do 35. godine, u skladu sa smjernicama produženja mladosti u savremenom društvu (Gršić, 2017). Mladost se najčešće opisuje kao tranzicijsko razdoblje između djetinjstva i odrasle dobi. Statistički se kao donja granica mladosti najčešće uzima 15. godina života, dok gornja granica varira, zaustavljajući se najčešće na 24. godini, a ponekad na 29. ili 34. godini života. Ovaj trend prepoznat je kao "produžena mladost", jer ga karakteriše sve duže institucionalno obrazovanje, otežano i neadekvatno zapošljavanje, usporeno socioekonomsko osamostaljivanje, odlaganje zasnivanja vlastite porodice i slabo uključivanje mladih u društveno odlučivanje (Ule, 1988; vidi u Hadžimahmutović i Martić, 2013)“, (detaljnije pogledati u Osmić, 2019: 59).

Prema istom izvoru "u Bosni i Hercegovini, prema popisu stanovništva provedenom 2013. godine živi 773.850 mladih starosne dobi od 15 do 30 godina, odnosno 21,91% populacije čine mlađi ljudi“ (Osmić, 2019: 59). Kada analiziramo prikazane brojke, uočavamo da je svaka peta osoba koja živi u Bosni i Hercegovini, u kategoriji mladih. U entitetu FBiH od ukupnog stanovništva 22,95% su mlađe osobe, dok je u entitetu RS taj procenat nešto manji, odnosno 20,12% od ukupne populacije čine mlađi ljudi (Osmić, 2019: 59).

Tabela 1: Broj mladih u BiH prema političkom ustroju

	Bosna i Hercegovina	Federacija BiH	Republika Srpska	Brčko distrikt
Muškarci	396.949	261.024	127.144	9.781
Žene	376.901	248.352	120.112	8.437
Ukupno	773.850	509.376	247.256	17.218

Ako se pitamo kako, zapravo, izgleda profil mlađe osobe u 2020. godini koja živi u Bosni i Hercegovini, možemo na osnovu provedenih istraživanja dati prosječnu sliku koja prema Studiji o mladima iz 2018. izgleda ovako: Mlada

osoba u BiH najčešće je neko ko ima 22 godine života i živi u zajednici/selu s manje od 2.000 stanovnika/ca. Ako ne pohađa srednju školu, odnosno fakultet, onda je najčešće nezaposlen/a i ne traži aktivno posao.

On/a je dio domaćinstva sa 3,57 članova/ica u prosjeku, ima svoju sobu i internet konekciju. Sa stanovišta opremljenosti i kvaliteta života, domaćinstva u kojima žive mladi ljudi imaju sve neophodne elemente (mašina za veš, mašina za pranje posuđa, računar, automobil) koji sugeriraju prosječan standard života.

Mladi ljudi svoje slobodno vrijeme, uglavnom, provode u kafićima, ne posjećuju kulturne događaje, niti mnogo putuju. Ovo se može povezati sa činjenicom da, uglavnom, imaju veoma niska ili nikakva primanja, odnosno da nisu u mogućnosti doprinositi budžetu domaćinstva. Gotovo uopće se ne promoviše osamostaljivanje mladih osoba, naročito onih koje su nezaposlene, i prosječna dob za sklapanje braka i zasnivanje porodice je u stalnom porastu, zbog toga što oni budućnost doživljavaju nesigurnom (Osmić, 2019: 62).

POLITIČKA PARTICIPACIJA MLADIH U BOSNI I HERCEGOVINI

Pojam političke participacije, zbog svog konteksta i širine, iznimno je teško cjelovito definirati, prvenstveno zbog činjenice da postoje različiti pristupi u definiranju samog pojma, ali i činjenice da se radi o temeljnem ljudskom pravu koje je navedeno u Općoj deklaraciji o pravima čovjeka. Mnogi znanstvenici (H. Arendt, C. Putnam, G. Almond, S. Verba i dr.) isticali su važnost političke i ukupne građanske participacije za "zdravlje" demokracije – za njezino puno i kvalitetno funkcioniranje (Vujčić, 2000: 115). Prema Verbi i Nieu politička participacija pokazuje one aktivnosti građana/ki kojima se više ili manje izravno utječe na izbor vladajućeg osoblja i/ili na djelovanje vlasti (Vujačić, 2000: 119), odnosno kako Kovačić navodi, sudjelovanje pojedinca/ke i grupe u kreiranju društvenog i političkog života, što je suština demokratskog uređenja te je kao takva neupitna vrijednost suvremenih demokracija (Kovačić; Vrbat, 2014: 62). Kako smo konstatirali da je sam pojam političke participacije teško definirati dodavanjem pojma mladih u ovaj segment, usložnjavamo dodatno definiranje i kontekst u kojem se pokušavamo kretati. Prema Kovačiću i Vrbatu moguće je sažeti tri kategorije koje opisuju participaciju mladih kao napore: (a) mladih ljudi da se organiziraju oko pitanja njihovog izbora rješavanja problema, (b) odraslih za uključivanje mladih u društvene strukture te (c) mladih i odraslih da se zajedno pridruže u međugeneracijska partnerstva. Politička participacija se često dijeli na institucionalnu (formalnu) i izvaninstitucionalnu (neformalnu). Dok je institucionalna dimenzija koncentrirana na izbore kao ishodišnu točku demokratskog političkog sustava, izvaninstitucionalna politička participacija uključuje prosvjede, političke bojkote, potpisivanja peticija, dijeljenja letaka, pisanja pisama političarima, građanske neposluhe i korištenje nasilja u političke svrhe (Kovačić; Vrbat, 2014: 63). Prema istim autorima koji citiraju Ekmana i Amnea političku participaciju moguće je razlikovati i po temelju broja, tj. na individualni ili kolektivni angažman mladih koji direktno utječe na donošenje političke odluke i u tom slučaju govorimo o manifestnoj političkoj participaciji ili je to sekundarno, odnosno riječ je o latentnoj političkoj participaciji što detaljnije pokazuje tabela 1 (Kovačić; Vrbat, 2014: 63).

Tabela 2: Latentna i manifestna politička participacija (Izvor: Kovačić; Vrbat, 2014: 63; Ekman i Amna, 2012: 292)

Sudjelovanje mladih u društvu (latentna politička participacija)			Politička participacija (manifestna)	
Uključivanje (individualno)	Angažman	Formalna politička participacija	Aktivizam	
			Legalno	Ilegalno
Individualni oblici				
Lični interes za politička i socijetalna pitanja	Aktivnosti vezane za lični interes za društvo i politiku	Izbori	Izvanparlamentarne metode participacije (primjer peticije)	Politički motivirano nezakonito djelovanje
Kolektivni oblici				
Osjećaj pripadnosti grupi Životni stil povezan s politikom	Volontiranje	Organizirano članstvo, političke stranke, sindikati	Labavo organizirane forme participacije, društveni pokreti, demonstracije, štrajkovi	Ilegalne nasilne akcije, pobune, demonstracije

Fenomen niske političke participacije mladih danas, nažalost, nije nikakav novum u savremenoj politološkoj literaturi ali i empirijskim istraživanjima, kako u zemljama regiona tako i u Evropskoj uniji gdje je politička participacija mladih znatno ispod prosjeka. Mladi tako, u odnosu na druge društvene skupine, mnogo manje politički participiraju te se stvara diskrepancija između njih i drugih društvenih skupina u utjecaju na donošenje odluka (Kovačić; Vrbat, 2014: 63).

Bosna i Hercegovina ni u ovoj negativnoj statistici ne zaostaje od susjeda ili zemalja Evropske unije. Prema podacima Agencije za statistiku u 2013. godini u BiH je živjelo 773.850 mladih starosne dobi od 15 do 30 godina, odnosno 624.868 mladih od 18 do 30 godina. Ako se referiramo na tabelu 2 i kao individualni oblik latentne političke participacije uzmemu učešće mladih u izbornom procesu, uočavamo da tek svaka druga mlada osoba ostvaruje svoje građansko pravo, odnosno dužnost (tabela 3) da bira i bude izabrana. Pri tome nema nikakve statističke značajnosti u odnosu na spol birača, prostije rečeno, u

izbornom procesu podjednako, shodno odnosu absolutnih brojeva, procentualno skoro podjednako učestvuju muškarci i žene.

Tabela 3: Izlaznost mladih u prethodna tri izborna ciklusa – Opći izbori (Izvor: CIK BiH)

IZBORNA GODINA	Izlaznost mladih od 18 do 30 godina na Opće izbore		
	IMALO PRAVO GLASA	UKUPNO GLASALO	%
2006.	592.232	304.152	51,35
2010.	688.459	356.291	51,75
2014.	618.689	319.464	51,63

Studija o mladima u Bosni i Hercegovini, koja je provedena u 2014. godini i rađena po primjeru *Shell* studija u SR Njemačkoj, također je ukazala na gotovo neprisutnu političku participaciju mladih u Bosni i Hercegovini kada je riječ o aktivnom sudjelovanju mladih u javnom životu. Također, podaci Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine kazuju da svega 5% mladih jesu članovi/ce omladinskih organizacija, 6% članovi/ce političkih partija a 1% članovi/ce predstavničkih tijela mladih. U nastavku ove analize fokusirat ćemo se upravo na rezultate Studije o mladima u Bosni i Hercegovini, koja je rađena na reprezentativnom uzorku od 1004 ispitanika/ca iz cijele Bosne i Hercegovine i malo dublje tematizirati problematiku političke participacije mladih, pogotovo kada je riječ o spolnoj razlici unutar ove marginalizirane društvene skupine, odnosno pitamo se da li postoji razlika u uključenosti u politički život između muškaraca i žena u savremenom bosanskohercegovačkom društvu. Prema podacima iz Studije o mladima "mladi ne pokazuju veliki interes za politička događanja, bez obzira na to da li se radi o svjetskoj, balkanskoj, bosanskohercegovačkoj ili EU politici. Između 47,8% i 54,4% ispitanika/ca ne zanimaju ili uopće ne zanimaju politička događanja, ovisno o razini koja je u pitanju. Interes je pri tome najveći za bh. politiku, te za politiku EU, dok je manji za politiku na Balkanu i u svijetu" (Žiga, Turčilo, Osmić, Bašić, Kapidžić, Džananović-Miraščija, Brkić-Šmigoc, 2014: 116).

Kao što smo prethodno konstatirali da mladi u Bosni i Hercegovini ne pokazuju veliki interes za politička dešavanja, kada je riječ o spolnoj diferencijaciji, možemo uočiti da su žene manje zainteresirane za politička dešavanja nego muškarci (tabela 3) ali bez stava da se radi o statističkoj značajnosti, što pokazuje naredna tabela.

Tabela 4 Interes o političkim događanjima (Izvor: Studija o mladima, 2014)

Interes o političkim događanjima (modaliteti: ne zanima me i uopće me ne zanima)	Muškarci	Žene
Svjetska politika	49,9%	59,0%
Politika na Balkanu	50,9%	58,8%
Politika u BiH	41,4%	49,5%
Politika u EU	44,5%	51,3%

Kada je riječ o aplikativnoj političkoj participaciji, "kumulativni postoci angažmana mladih u društveno-političkim aktivnostima su u najmanju ruku poražavajući. Čak 92,9% mladih nije angažirano u bilo kakvim društveno-političkim aktivnostima. Politički angažirani su ponajprije aktivni kroz klasične oblike političke participacije: političke stranke (3,2%) i predizborne kampanje (0,8%). Predmetno orijentiranu akciju mladi ostvaruju putem građanskih prosvjeda (1,4%), medijskog izvještavanja o politici (0,8%) te online rasprava i građanskog aktivizma (po 0,6%). Ovako mali postoci angažmana mladih u političkim aktivnostima ukazuju na veoma slabu identifikaciju s postojećim političkim sistemom, institucijama i obrascima političkog djelovanja, marginalizaciju potreba mladih u javnim politikama, ali i na nepostojanje percepcije da se oni vlastitom akcijom mogu promijeniti. Također, mladi ne smatraju da njihovi vršnjaci/kinje koji/e su aktivni/e u politici mogu zastupati njihove interese. Tek mali broj mladih se osjeća jako dobro (1,1%) ili donekle dobro (20,2%) zastavljen u politici kroz svoje vršnjake/inje. Većina se osjeća malo (30,5%) ili nimalo (29,1%) zastavljenim, dok znatan broj ispitanika/ca ne može procijeniti (19,1%)" (Žiga, Turčilo, Osmić, Bašić, Kapidžić, Džananović-Miraščija, Brkić-Šmigoc, 2014: 120). Ako analiziramo ovaj segment političke participacije, odnosno društveno-politički aktivizam mladih prema spolu, uočavamo (tabela 5) da su mladi skoro podjednako društveno-politički neangažirani u odnosu na njihov spol. Ako pak trebamo nešto izdvojiti i pokušati uočiti određenu diferencijaciju koja nema statističku značajnost, možemo konstatirati da se češće na građanske proteste odlučuju muškarci nego žene, dok su žene češće prisutnije i upražnjavaju online rasprave na forumima od muškaraca kao vid društveno-političkog aktivizma.

Tabela 5 Društveno-politički aktivizam mladih u BiH (Izvor: Studija o mladima u BiH)

Društveno-politički angažman mladih u BiH prema spolu	Muškarci	Žene	Ukupno
Putem političke stranke	3,3%	3,1%	3,2%
Putem podrške kandidatu/stranci u predizbornoj kampanji	1,0%	0,6%	0,8%
Rad u mjesnoj zajednici ili lokalnoj vlasti	0,4%	0,2%	0,3%
Rad u nevladinom sektoru	0,8%	0,2%	0,5%
Izvještavanje o politici (mediji, blog...)	0,9%	0,6%	0,8%
Online rasprave o politici (forum)	0,4%	0,8%	0,6%
Građanski aktivizam	0,9%	0,2%	0,6%
Građanski protesti	2,1%	0,6%	1,4%
Nisam angažiran/a u društveno-političkim aktivnostima	91,87	94,04%	92,9%

Društvo, u kome je socijalna skupina koja čini nešto više od 22% ukupnog stanovništva, dakle skoro svaka četvrta osoba u Bosni i Hercegovini je između 15 i 30 godina gotovo u potpunosti marginalizirana, a sama nema želju za političkim aktivizmom, jer isti percipira negativno, nužno je dodatno educirati o važnosti političkog aktivizma ma kakav on bio. Na osnovu analiziranih pokazatelja možemo konstatirati da nema razlike između spolova kada je riječ o društveno-političkom aktivizmu. Zabrinjavajuća i alarmantna stoji činjenica da je nivo nezainteresiranosti mladih za politiku, odnosno njihov skeptički pristup da imaju bilo kakav utjecaj na političke procese i donosioce političkih odluka, gotovo sveprisutan i rezignirajući. Čini se imperativno da je potreban mnogo efektivniji i kvalitetniji rad na edukaciji mladih, jer u protivnom mladi će i dalje ostati nedovoljno kapacitirani za bilo kakvo učešće u demokratskim procesima, odnosno (p)ostat će apstinenti od bilo kakvih društveno-političkih procesa u Bosni i Hercegovini, bilo da je riječ o muškarcima ili ženama.

NATUKNICE O POLITIČKOM SISTEMU BOSNE I HERCEGOVINE

Da bismo mogli jasnije pristupiti analizi ključnih dokumenata najznačajnijih političkih subjekata u Bosni i Hercegovini, nužno je u kratkim crtama navesti način funkcioniranja političkog sistema Bosne i Hercegovine.

Prema Banoviću¹, „u pluralističkim društvima – društvima koja su duboko podijeljena duž religijskih, ideoloških, lingvističkih, kulturnih, etničkih ili rasnih linija, formiranjem odvojenih subdruštava sa svojim političkim partijama, interesnim grupama, medijima, fleksibilnost potrebna za većinski koncept demokratije ne postoji“. „Ustav Bosne i Hercegovine ne sadrži izričitu odredbu o izvoru i nosiocu suverene vlasti. Međutim, iz završne odredbe preambule i iz cjelokupne strukture Ustava, može se sasvim pouzdano zaključivati o tome. Ta odredba preambule glasi: Bošnjaci, Hrvati i Srbi, kao konstitutivni narodi, zajedno sa ostalim, i građani/ke Bosne i Hercegovine ovim utvrđuju Ustav Bosne i Hercegovine. Prema svemu ovome, državna vlast izvorno proizlazi iz: 1. suverenosti građana/ki; 2. konstitutivnosti Bošnjaka, Hrvata i Srba; 3. položaja pripadnika/ca ostalih naroda kao i onih koji/e se ne žele nacionalno izjašnjavati.“²

Strukturu Ustava sačinjava njegov uvodni dio (preamble), opće odredbe o Bosni i Hercegovini, odredbe koje se tiču ljudskih prava, nadležnosti i odnosi između institucija Bosne i Hercegovine i njenih entiteta, te odredbe koje se tiču amandmanske procedure i Aneksa I i II koji čine sastavni dio Ustava Bosne i Hercegovine. Preamble, ili uvodni dio Ustava Bosne i Hercegovine, navodi najveće demokratske vrijednosti na kojima bi se savremeno društvo trebalo zasnivati: mir, pravda, pomirenje, opća dobrobit i ekonomski razvoj kroz zaštitu privatnog vlasništva i promociju tržišne ekonomije. Ustavom Bosne i Hercegovine, članom 3. navedene su nadležnosti institucija BiH. Institucijama Bosne i Hercegovine u nadležnost su data sljedeća pitanja: 1. Vanjska politika, 2. Spoljnotrgovinska politika, 3. Carinska politika, 4. Monetarna politika, 5. Finansiranje institucija i plaćanje međunarodnih obaveza, 6. Imigracija, izbjeglice i azil, 7. Provođenje međunarodnih i međuentitetskih politika i

¹ http://www.pfsa.unsa.ba/pf/wp-content/uploads/2019/11/Politicki_sistem_Bosne_i_Hercegovine.pdf

² http://www.pfsa.unsa.ba/pf/wp-content/uploads/2019/11/Politicki_sistem_Bosne_i_Hercegovine.pdf

regulacija krivičnih propisa, 8. Uspostavljanje zajedničkih i međunarodnih odnosa, 9. Regulacija međuentitetskog prostora, 10. Kontrola zračnog prometa. Prema članu 3. stav 5a preuzima i pitanja: 1. s kojima se entiteti slože, ona koja su predviđena Aneksima 5-8, te ona koja su neophodna da se očuva suverenitet i integritet države. Sva pitanja koja nisu data u nadležnost Bosne i Hercegovine su u nadležnosti entiteta, što znači da entiteti imaju nadležnost o pitanjima koja nisu na državnom nivou.

Prema Ustavu, Bosna i Hercegovina ima: **Zakonodavnu vlast** koju vrši Parlamentarna skupština BiH (čine je Dom naroda i Predstavnički dom), **izvršnu vlast** koju sprovodi Predsjedništvo i Vijeće ministara BiH i **sudsku vlast** koja je u nadležnosti Ustavnog suda BiH.

Termin „konstitutivan“ bi, gledajući trenutnu situaciju i politički sistem BiH, u grubom značenju važio za onog koji „stvara ili nešto čini“. Ustav BiH afirmiše pravo svih građana/ki na ljudska prava i osnovne slobode. Isto tako član 2. Ustava BiH obavezuje sve državne i entitetske organe da osiguraju i štite ljudska prava i slobodu od svakog oblika diskriminacije. Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini zagarantovana je jednakost Bošnjaka, Hrvata i Srba.

Organizacija i funkcija stranaka u BiH

Svaka stranka ima svoju organizacionu strukturu i jedan sistem organa u kojima postoji podjela nadležnosti, prava i obaveza. Postoji podjela na širi krug stranačkih pripadnika/ca i simpatizera/ki i uži krug stranačkih vođa/liderki i stalnih funkcionera/ki. Organizaciona struktura bi se linearnim modelom mogla prikazati kao: stranačko jezgro, stranačko rukovodstvo, stranački aparat, stranački/e aktivisti/kinje, stranačko članstvo i stranački glasači/ce i simpatizeri/ke.

Kroz samu analizu strukture stranke možemo vidjeti da se u organizacionoj strukturi stranaka ne spominje kategorija koja podrazumijeva aktivno učešće mladih ljudi. Osnovna funkcija političke stranke je da vrši svjestan utjecaj na državu i državnu politiku, da politiziraju društvo i pravilno vrše svoju funkciju u izabranim predstavničkim tijelima.

Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska potpisale su Sporazum o izborima u cilju promocije slobodnih, fer i demokratskih izbora. Ovim aneksom stranke su se obavezale da će se pridržavati paragrafa 7. i 8. Kopenhaških dokumenata, kojima su određena pravila koja je neophodno poštovati, ukoliko želimo fer i demokratske izbore. Tim pravilima je određena dobna granica glasača/ica, način glasanja i kandidiranja. Shodno tome, kroz analizu je moguće uvidjeti da je on koncentriran na stvaranje neutralne političke sredine u kojoj bi bilo moguće provesti fer i demokratske izbore i obavezno poštivanje prava građanina/ke da se kandidira za neku političku ili javnu funkciju. Integriranje mladih u politički proces se u ovom sporazumu, koji je i danas na snazi, ne spominje. Izbornim zakonom Bosne i Hercegovine „uređuje se izbor članova/ica i delegata/kinja Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine i članova/ica Predsjedništva Bosne i Hercegovine, te utvrđuju principi koji važe za izbore na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini“.³

U Izbornom zakonu riječ mladi se ne spominje nikako, što bi značilo da ne postoji regulativa koja bi stimulisala učešće mladih u izbornom procesu, i da to učešće nije zakonski definirano.

³ https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2011/04/izborni_zakon_bih.pdf

ANALIZA SADRŽAJA STATUTA POLITIČKIH SUBJEKATA U BOSNI I HERCEGOVINI

Demokratska fronta (DF)^{4,5}

Demokratska fronta je bosanskohercegovačka parlamentarna unitaristička socijaldemokratska stranka osnovana 2013. godine. Okosnicu stranke čine, uglavnom, bivši/e članovi/ce SDP-a i osobe bliske političkoj ljevici. Prema važećem Statutu, koji je dostupan na zvaničnoj veb-stranici stranke, radi se o političkom subjektu socijaldemokratske orijentacije koji djeluje na teritoriji Bosne i Hercegovine, sa glavnim sjedištem u Sarajevu.

Statut (izmjene i dopune) Demokratske fronte donesen je 15. septembra 2015. godine. Statut ima ukupno 69 članova. Analizom sadržaja dokumenta, kada je riječ o pojmu mladi, ukupno se spominje dva puta.

Prvi put se mladi spominju u članu 28. stav 3. Statuta koji govori o rodnoj, dobroj, nacionalnoj i teritorijalnoj zastupljenosti unutar stranačkih organa, gdje se predviđa da će nadležni organ stranke svojom odlukom o kandidiranju i izboru članova/ica organa stranke, osigurati mehanizme za ostvarivanje adekvatne dobne zastupljenosti, prema kojima bi u organima bilo najmanje 30% članova/ica mlađih od 35 godina i najmanje 10% starijih od 55 godina.

Drugi put Statut Demokratske fronte mlade tretira u članu 61. Statuta koji govori o oblicima interesnog organiziranja unutar stranke, te se u stavu 3. spominje Organizacija mlađih kao jedan od dva *per exempli causa* navedena primjera organiziranja. U Statutu nije striktno definiran pojam mlađih, odnosno dobne granice koje označavaju mlade osobe. Širim tumačenjem Statuta, prvenstveno člana 28., može se konstatirati da Statut Demokratske fronte, kao mlade osobe, prepoznaje osobe do navršene 35. godine života. Samim Statutom ovog političkog subjekta nije regulirano pitanje izgleda kandidatskih listi, te se ne može govoriti o propisanim kvotama za mlade. Statutom DF-a nije regulirano

⁴ Statut DF-a dostupan na: <http://fronta.ba/statut/>

⁵ Logo DF-a preuzet sa: https://web.facebook.com/Demokratska.fronta.BiH/?_rdc=1&_rdr

rukovođenje interesnom skupinom mladih, niti se na veb-stranici nalaze informacije o postojanju interesne skupine mladih kao podorganizacije DF-a, te se nameće zaključak da je ovo pitanje regulirano Poslovnikom o radu koji se spominje u stavovima 5. i 6. člana 61. Napominjemo da u pojedinim političkim subjektima u Bosni i Hercegovini predsjednik/ca interesne organizacije mladih ima zagarantirano mjesto unutar predsjedništva tog političkog subjekta, no to nije slučaj i sa Demokratskom frontom, jer kako smo naveli, nama nije bilo moguće spoznati egzistenciju takve interesne organizacije u Demokratskoj fronti. Ipak, tumačenjem Statuta Demokratske fronte dolazimo do zaključka da Predsjedništvo ove stranke, ali i neki drugi organi u svom sastavu, trebaju imati osobe do 35 godina starosti.

Dodatna posebnost Statuta Demokratske fronte, u odnosu ne druge političke subjekte, jeste da Statut striktno ne predviđa broj članova/ica mjesnih, gradskih, odnosno kantonalnih/regionalnih odbora, nego se poziva da će on u svakom konkretnom slučaju biti cijenjen na osnovu veličine datog područja za koje se odbor osniva. Ipak, u članu 33. Statuta, koji je posvećen mjesnim organizacijama, u stavu 6. se navodi da mjesni odbor u pravilu čini između pet i petnaest članova/ica koji/e su birani/e u skladu s Pravilima izbornog postupka stranke i svi članovi/ce koji/e se odazovu na izbornu sjednicu mjesne organizacije, mogu birati i biti birani/e. Direktnom primjenom odredbe iz člana 28. stav 3. možemo pretpostaviti da svaki mjesni odbor treba imati između dva i pet članova/ica koji/e su mlađi/e od 35 godina. Broj članova/ica Kongresa Statutom nije određen. Primjenom člana 28. stav 3. na pripadajuće odredbe Statuta o brojnosti ostalih organa stranke, dolazimo do sljedeće tablice:

Tabela 6: Brojnost članova/ica Organa DF-a sa izračunatim okvirnim učešćem mladih

Naziv organa Stranke	Član Statuta koji upućuje na brojnost organa	Ukupan broj članova/članica organa	Minimalan broj članova/članica mladih od 35 godina (30% na osnovu čl. 28. st. 3.)
Mjesni odbor	član 33. stav 6.	5-15	2-5
Glavni odbor	član 49. stav 2.	90	27
Predsjedništvo	član 50. stav 1.	30	9
Nadzorni odbor	član 52. stav 2.	7	2

Demokratski Narodni Savez⁶⁷

Demokratski narodni savez (DNS) je politička stranka koja radi i djeluje na području Bosne i Hercegovine, s fokusom na entitet Republika Srpska, od osnivanja u maju 2000. godine. Prema važećem Statutu iz juna 2017. godine, riječ je o političkoj stranci desnog centra sa sjedištem u Banjoj Luci.

Važeći Statut kroz svojih 69 članova na 24 stranice više puta spominje mlade. Unatoč tome, pojam mladi kroz Statut nije definiran. Član 10. govori o načinima okupljanja članova/ica i istomišljenika/ica DNS-a radi sproveđenja ciljeva Statuta, navodi i organizacije mlađih i žena. Organizacija mlađih DNS-a, kako stoji u članu 11., može biti organizirana i na nižim nivoima po teritorijalnom principu, sve s ciljem adekvatne zastupljenosti u organima DNS-a. U istom članu se navodi da u slučaju nepostizanja adekvatne zastupljenosti u organima DNS-a, po završetku stranačkih izbora, Predsjedništvo stranke ima pravo kooptiranja određenog broja žena i mlađih u organe DNS-a u korist pravičnije zastupljenosti.

Kada je riječ o općinskim i gradskim odborima DNS-a, član 13. ostavlja mogućnost organiziranja posebnih odbora mlađih, ukoliko bi takva organizacija radila racionalnije i efikasnije. Općinski/gradski odbor predlaže i kandidate/kinje za članove/ice Glavnog odbora, od kojih određeni broj mora biti iz reda mlađih, navedeno je u članu 16. Prema funkciji, na osnovu člana 17., u Predsjedništvo općinskog/gradskog odbora ulazi i predsjednik/ca lokalne organizacije mlađih DNS-a.

U Predsjedništvo DNS-a kao političko-izvršni organ, prema članu 37., ulazi i predsjednik/ca mlađih DNS-a. Deklaracija DNS-a iz decembra 2017. godine ne spominje mlade kao zasebnu kategoriju. Na službenoj veb-stranici DNS-a navedeno je da Organizacija mlađih DNS-a broji oko 10.000 mlađih iz cijele RS, s tendencijom rasta, a najveći interes za politiku DNS-a pokazuju studenti/ce.

⁶ Statutu DNS-a dostupan na: <http://dns-prnjavor.blogspot.com/p/statut-dns-a.html>

⁷ Logo DNS-a preuzet sa: <https://www.dnsrs.org/>

Također, na službenoj stranici se navodi da je „u junu 2017. godine skupština Mladih usvojila Programsку platformu u kojoj su akcentirani⁸:

- Bolje obrazovanje – želimo da mladi u toku školovanja ovladaju praktičnim znanjima i vještinama, posebno u nastavnim predmetima stranih jezika, informatike i preduzetništva; želimo najkompetentnije nastavnike/ce i profesore/ice za predavače/ice i posebne uvjete za dalji razvoj najtalentiranijih učenika/ca i studenata/ica; bolje obrazovanje zahtijeva i da se primjeni načelo jednake dostupnosti svih nivoa obrazovanja - svim mladima i da nedostatak novca nikome ne bude prepreka da se školuje. Ova programska opredjeljenja realizirat ćemo izmjenama nastavnih planova i programa; usvajanjem plana praktične nastave; promjenama u politici stipendiranja učenika/ca i studenata/ica, uvođenjem sistema vrednovanja kvaliteta u obrazovanju; usvajanjem strategije podrške talentiranim učenicima/ama i studentima/cama, više vannastavnih aktivnosti.
- Više sporta - želimo da sport bude dostupan svim mladim ljudima u naseljima u kojima žive, u školama i na fakultetima; želimo da sport postane životni stil. Sport mora postati kvalitetniji dio obrazovnog sistema jer će rekreativcima/kama omogućiti bolji kvalitet života a talentiranim biti prečica za velika dostignuća.
- Više kulture i umjetnosti – jer je kultura naš najbolji ambasador. Želimo kroz svoju tradiciju da izgradimo bolji imidž Republike Srpske, da jačamo nacionalno samopouzdanje i sistem vrijednosti. Dajemo prioritet tradiciji, običajima ali i učenju o kulturi – od djetinjstva. Zato nam je potrebna veća podrška amaterskim i kulturno-umjetničkim društvima ali i obaveza učenicima/cama da u toku godine prisustvuju barem jednom kulturnom događaju.
- Brže i pravednije zapošljavanje mlađih – Želimo da u svakoj porodici bude zaposlen barem jedan/jedna član/ica; podržavamo preduzetništvo i samozapošljavanje među mladima i insistirat ćemo na reformi ustanova koje se bave posredovanjem pri zapošljavanju;
- Razvoj sela – želimo kvalitetne puteve, vodovod i ostale objekte infrastrukture na selu; veće podsticaje za otvaranje privrednih pogona u selu u kojima bi mlađi mogli da rade. Znamo da bez razvijenog sela neće biti pozitivnih promjena ni u demografskoj politici ni u ekonomiji.

- Obaveznu zdravstvenu zaštitu za sve mlade – želimo da zdravstvenu zaštitu imaju svi mladi i da ono ne zavisi od statusa njihovih roditelja ili staratelja; redovni/e učenici/ce i studenti/ce moraju imati obavezno zdravstveno osiguranje i onda kada njihovi roditelji nisu osigurani. Radit ćemo i na tome da bude obezbijeđena jednaka dostupnost zdravstvene zaštite i u mjestu u kojem učenici/ce i studenti/ce pohađaju nastavu i u mjestu prebivališta.

Hrvatska Demokratska Zajednica Bosne i Hercegovine^{9 10}

Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine (HDZ BiH) je parlamentarna politička stranka u Bosni i Hercegovini. Osnovana je 18. augusta 1990. godine u Sarajevu, bila je sudionica nacionalno-demokratskog pokreta Hrvata i sastavnica Hrvatske demokratske zajednice koja je preuzeala vlast u Hrvatskoj nakon prvih demokratskih izbora. Vrlo se brzo nametnula kao stranka hrvatskog naroda u Bosni i Hercegovini, a zajedno s ostale dvije narodne stranke SDA i SDS pobijedila je na prvim demokratskim izborima u Bosni i Hercegovini krajem 1990. godine i tvorila koalicijsku vladu. Trenutno je stranka koja uživa najveću podršku hrvatske etničke zajednice u bosanskohercegovačkom društvu.

Statut (izmjene i dopune) Hrvatske demokratske zajednice BiH (HDZ BiH) donesen je 27. aprila 2019. godine na 13. Saboru stranke. Statut ima ukupno 68 članova i broji 23 stranice. Analizom sadržaja dokumenta, pojam mladi ukupno se spominje 9 puta. Prvi put mladi se spominju u članu 35. koji se odnosi na Predsjedništvo HDZ-a BiH čiji je član/ica i predsjednik/ca Mladeži HDZ-a BiH stav (f). Članom 50. Statuta definirana je Organizacija mladeži HDZ-a BiH gdje se u stavovima od 1 do 5 navode osnovne odrednice da je u sastavu HDZ-a BiH ustanovljena zajednica Mladeži HDZ-a BiH kao zasebna organizacijska cjelina.

(2) Zajednica mladeži HDZ-a BiH ima naziv Mladež HDZ-a BiH, sa sjedištem u Mostaru. (3) Mladež HDZ-a BiH može ustanovljavati niže oblike svoga djelovanja. (4) Mladeži HDZ-a BiH osigurava se najmanje 15% zastupljenosti u svim tijelima Stranke. (5) Mladež HDZ-a BiH djeluje u skladu s Pravilnikom koji mora biti usklađen s ovim Statutom. Član 52. definira Političku akademiju HDZ-a BiH gdje se u stavu 2. mladi spominju na način da se definiraju „temeljni ciljevi i djelatnosti Političke akademije HDZ-a BiH (koji o. a.) su kontinuirano, stručno, političko usavršavanje i educiranje, poticanje na aktivno političko i javno djelovanje članova/ica i dužnosnika/ca HDZ-a BiH, kao i

⁹ Statut HDZ-a BiH dostupan na: https://hdzbih.org/sites/default/files/dokumenti/HDZ%20BiH%20-%20XIII.%20Sabor%20-%20Statut_Program_Programska_deklaracija__0.pdf

¹⁰ Logo HDZ-a BiH preuzet sa: <https://hdzbih.org/hr>

Mladeži HDZ-a BiH i Zajednice žena HDZ-a BiH te ostalih zainteresiranih pojedinaca/ki, sukladno odlukama mjerodavnih tijela Političke akademije“.

U programu HDZ-a BiH gdje se navodi da je HDZ BiH stranka „koja promiče slobodu i odgovornost, posebice potičemo mlade ljude na međuljudsku, tolerantnu i solidarnu djelatnost u kojoj će svoju kreativnost uložiti u razvitak i traženje novih putova, pri čemu im pružamo punu pomoć i potporu. Odnos HDZ-a BiH prema mladima temelji se na povjerenju i optimalnom uključivanju mladeži u političku, gospodarsku i svaku drugu vrstu izgradnje politički stabilnog i sigurnog društva i države, na temelju njihovih interesa, mogućnosti i naobrazbe.“ Dobna skupina nije određena Statutom stranke, ali upućuje na dokument koji to regulira a odnosi se na Pravilnik Mladeži HDZ-a. On se po vrijednosti nalazi ispod Statuta.

Prema članu 5. ovog Pravilnika članom/icom Mladeži HDZ BiH može postati osoba od 16. do 33. godine. Članom 12. definirano je da „svaki izaslanik/ca Konvencije može biti kandidiran/a za bilo koju dužnost ili za tijelo koje se bira na Konvenciji. Iстicanje kandidata/kinja za tijela i dužnosnike koji se biraju na Konvenciji Mladeži HDZ BiH obavlja se sukladno Pravilniku Mladeži HDZ BiH. Predsjednik/ca Mladeži HDZ BiH bira se tajnim glasovanjem s jedne kandidacijske liste“.

Hrvatska Demokratska Zajednica 1990 (HDZ 1990)^{11, 12}

Hrvatska demokratska zajednica 1990 (HDZ 1990) je bosanskohercegovačka parlamentarna politička stranka federalističke i konzervativne orijentacije, osnovana 2006. nakon izdvajanja iz HDZ-a BiH.

Statut (izmjene i dopune) Hrvatske demokratske zajednice 1990 donesen je 7. maja 2016. godine na Saboru stranke u Mostaru. Statut ima ukupno 69 članova i broji 21 stranicu, a mladi se spominju 21 put. Mladež nije definisana samim članovima Statuta te čemo se koristiti definicijom koju navodi Zakon Federacije Bosne i Hercegovine o mladima (član 4.).¹³ „omladina“ ili „mladi“ su osobe u životnoj dobi od navršenih 15 do 30 godina starosti.

Statut HDZ 1990 prvi put tretira pojam mladi (mladež) u članu 18. gdje se navodi „da je predsjednik/ca općinske organizacije Mladeži po funkciji član/ica općinskog odbora HDZ 1990“. Nadalje, član 20. određuje članove/ice gradskih odbora stranke gdje je po funkciji predsjednik/ca Mladeži HDZ-a 1990 član/ica. Također, kada je riječ o Brčko distriktu, član 24. definira da je predsjednik/ca Mladeži član/ica Odbora. U članu 29. normiraju se članovi/ce Sabora HDZ-a 1990, a članovi/ce prema Statutu su, također, i „izaslanici/e Mladeži HDZ-a 1990“, no, kako se dalje u ovom članu navodi „odluku o načinu određivanja i broju izaslanika za Sabor donosi Središnji odbor na prijedlog Predsjedništva HDZ 1990“. Član 30. definira nadležnosti Sabora HDZ-a 1990, te mlade tretira na način da Sabor bira 22 člana/ice Predsjedništva HDZ-a 1990, od kojih se jedan/jedna član/ica bira iz Mladeži HDZ-a 1990. Također, Sabor bira 42 člana/ice Središnjeg odbora gdje 2 člana/ice bira iz Mladeži HDZ-a 1990. Sabor bira i predsjednika/cu i članove/ice Visokog časnog suda i Nadzornog odbora HDZ 1990 na prijedlog Mladeži i ostalih organizacijskih jedinica unutar HDZ 1990. U članu 32. naglašava se da Pravilnik o djelovanju Mladeži HDZ-a 1990 mora biti usklađen sa Statutom HDZ-a 1990. Član 35. ističe da je predsjednik/ca Mladeži HDZ 1990 po funkciji član/ica Predsjedništva HDZ 1990. U članu 44. definirane su funkcije Visokog časnog suda koji prema ovom članu bira Sabor

¹¹ Statut dostupan na: <https://www.hdz1990.org/statut/>

¹² Logo HDZ-a 1990 preuzet sa: <https://www.hdz1990.org/>

¹³ Zakon o maldima FBiH dostupan na: https://www.mladicentar.org/Zakon_o_mladima,S1_novine_FBiH_36-10.pdf

HDZ 1990 prema prijedlogu organizacije HDZ 1990 među kojima je i organizacija Mladeži.

Organizacijska načela Mladeži HDZ-a 1990 definirana su generalno 54. članom Statuta u kojem se navodi da je „u sastavu HDZ 1990 ustanovljena zajednica Mladeži HDZ 1990 kao zasebna organizacijska cjelina. Zajednica mladeži HDZ 1990 ima naziv Mladež HDZ 1990, sa sjedištem u Mostaru. Mladež HDZ 1990 može ustanovljavati niže oblike svoga djelovanja. Mladeži HDZ 1990 osigurava se najmanje 15% zastupljenosti u tijelima HDZ 1990. Mladež HDZ 1990 djeluje u skladu s Pravilnikom, koji mora biti usklađen s ovim Statutom“.

Kao i većina drugih političkih subjekata, HDZ 1990 u ostalim dokumentima (Programska deklaracija, Programska deklaracija Mladeži HDZ 1990) navodi težnju da poboljša poziciju mlađih u obrazovanju, kulturi i sportu. Kada je riječ o populacijskoj politici, stav Mladeži HDZ 1990 je da je kroz osam ciljeva koje propagiraju, moguće poboljšati status mlađih¹⁴:

- Jaku i europsku BiH, koja će osigurati svim svojim stanovnicima pravnu i ekonomsku zaštitu;
- Aktivnu politiku usmjerenu ka zapošljavanju mlađih uz usklađivanje obrazovnog sistema s potrebama tržišta rada, uz učešće svih relevantnih čimbenika i njihovih legitimnih predstavnika/ca;
- Provodenje aktivne populacijske politike uz pružanje povoljnih uvjeta za osnivanje obitelji;
- Ustavnu zaštitu braka kao zajednice muškarca i žene, jednakost spolova, kvote zastupljenosti žena u parlamentima i na svim vodećim funkcijama u gospodarstvu;
- Podršku inicijativama za zaštitu potrošača, što čini važan aspekt u podizanju kvaliteta života stanovnika/ca BiH;
- Upostavu socijalnog sistema koji će zaštiti svakog građanina/ku BiH;
- Zaštitu obitelji kao temeljne stanice društva socijalnom politikom koja mora učinkovito osigurati efektivne povoljnosti za sve samohrane majke, trudnice, roditelje s malom djecom i sve roditelje koji nemaju dovoljno sredstava za izdržavanje obitelji;

¹⁴ <https://www.hdz1990.org/mladez-hdz-1990-2/>

- Osiguravanje kvalitetnih javnih institucija predškolskog odgoja, koje omogućavaju roditeljima puno radno angažiranje, što nije potrošnja, već investicija u ekonomiju i budućnost društva.

Stranka Demokratske Akcije (SDA)^{15 16},

Stranka demokratske akcije je narodna stranka političkog centra, otvorena za sve građane/ke Bosne i Hercegovine, čija su načela, ciljevi i organizacija utvrđeni Programom i Statutom, navodi se u članu 1. stranke.

Osnovana je 26. maja 1990. godine. Stranka djeluje na području države Bosne i Hercegovine, a u skladu sa odgovarajućim propisima i u inozemstvu. Sjedište stranke je u Sarajevu.

Statut Stranke demokratske akcije (SDA) donesen je 14. septembra 2019. godine na 7. Kongresu Stranke demokratske akcije u Sarajevu. Statut ima ukupno 172 člana i broji 53 stranice. Analizom sadržaja dokumenta, kada je riječ o pojmu mladi, ukupno se spominje 22 puta i to prvi put u članu 4. gdje se u Ciljevima SDA ističe pod tačkom 3. stav (t) kao cilj afirmacije mladih i intenziviranje njihovog učešća u javnom i društvenom životu. Član 42. govori o delegatima/kinjama Konvencije koju čine između ostalih i članovi/ce Predsjedništva Asocijacije mladih. Zatim u članu 45. (Zamjena člana/ice Glavnog odbora) mladi se spominju u stavu 2. kojim se navodi da „prilikom dodjele mandata iz prethodnog stava Izborna komisija SDA će voditi računa o zastupljenosti mladih i žena u ukupnom sastavu Glavnog odbora. U članu 52. (Sastav Predsjedništva) stav 4. navodi se da je po funkciji predsjednik/ca Asocijacije mladih SDA, član/ica Predsjedništva SDA. Nadalje, član 94. unutar kojeg je riječ o sastavu kantonalnog/regionalnog izvršnog odora u stavu 3. kao člana/icu spominje predsjednika/cu Asocijacije mladih, što na isti način tretira i član 108., kada je riječ o sastavu općinskog/gradskog izvršnog odbora i Izvršnog odbora SDA Brčko distrikta BiH. Stranka demokratske akcije u članu 121. definira posebne oblike djelovanja te pod stavom (1b) navodi Asocijaciju mladih SDA. Članovi 125., 126. i 127. su definirani kroz poseban Odjeljak B. koji govori o Asocijaciji mladih, njenoj nadležnosti i izvještaju o radu Asocijacije mladih SDA. Kada je riječ o nadležnostima Asocijacije mladih, one se ogledaju u „učešću u raspravama o ključnim političkim pitanjima u Bosni i Hercegovini, a naročito pitanjima koja imaju poseban značaj za mlade u bosanskohercegovačkm društvu“. Nadalje, stav 2. istog člana ističe da

¹⁵ Statut dostupan na: http://sda.ba/wp-content/uploads/2020/01/STATUT_SDA.pdf

¹⁶ Logo preuzet sa: www.sda.ba

„Asocijacija mladih SDA učestvuje i u raspravama o bitnim pitanjima u SDA, formulira prijedloge i inicijative koji se mogu uputiti svim organima SDA, uključujući i Kongres, evidentira i ističe kandidate/kinje za sve funkcije u SDA, kao i za funkcije u predstavničkim i izvršnim organima“. Član 148. Statuta Stranke demokratske akcije, koji govori o nadležnostima Izborne komisije SDA, u stavu (m) govori o tome da se „prilikom ovjere kandidatskih listi i dodjele mandata stara o odgovarajućoj zastupljenosti oba spola, mladih i svih naroda u skladu sa Statutom stranke i ovim Pravilima. Član 159. regulira Pravila izbornog postupka i navodi se da će „Glavni odbor SDA Pravilima izbornog postupka bliže urediti uvjete i procedure kandidiranja, postupak i proces glasanja, proceduru žalbenog postupka, prava i obaveze biračkih odbora, utvrđivanje biračkih mjesta, objavu rezultata izbora, dodjelu mandata, osiguranje nacionalne zastupljenosti, zastupljenosti mladih i žena, kao i druga pitanja od značaja za izbore u SDA, a dužno ih je donijeti 30 (trideset) dana od dana stupanja na snagu ovog Statuta. Prema Pravilniku izbornog postupka u SDA u stranačkim tijelima, obaveza je članstvo od najmanje 10% mladih, dok kada je riječ o kandidatskim listama, taj procenat prema istom Pravilniku ne smije biti manji od 20%.

Član 164. Statuta definira teritorijalnu zastupljenost i ravnopravnost gdje se garantira zastupljenost mladih u organima SDA na svim nivoima organiziranja. Kada je riječ o Programskoj deklaraciji sedmog Kongresa SDA, mlađi se spominju na pet mjesta, prije svega u segmentu programskih ciljeva unutar kojih je definiran cilj za „afirmaciju mladih i intenziviranje njihovog učešća u javnom i društvenom životu; odgoj i obrazovanje u skladu s tradicijom i savremenim potrebama tržišta i bosanskohercegovačkog društva. Nadalje, u Odjeljku X Programske deklaracije ističe se da stabilna, održiva i moderna poljoprivreda može osigurati perspektivu mlađim strukturama stanovništva i revitalizirati demografsku sliku ruralnih područja. Programska deklaracija SDA ukazuje i na poziciju ove stranke u odnosu na obrazovanje i nauku (Odjeljak XXI) gdje je kao primarni cilj determiniran efikasan i brzoreagujući obrazovni sistem, neopterećen ideologijama, povezan s potrebama tržišta kroz sistem „dualnog obrazovanja“, usklađen sa evropskim standardima. Odjeljak XXIII, koji govori o Porodici i demografiji, ističe da će se putem „Vlade Federacije BiH i kantonalnih vlada intenzivirati izrada programa koji pomažu prvo zaposlenje i stambeno zbrinjavanje mladih bračnih parova“.

Socijaldemokratska Partija Bosne i Hercegovine^{17, 18}

Prema članu 3. Statuta, SDP BiH je jedinstvena politička multietnička, građanska organizacija socijaldemokratske lijeve programske orijentacije, slobodnih, ravnopravnih i odgovornih članova/ica, koja djeluje na teritoriji Bosne i Hercegovine na osnovama Programa SDP BiH i u skladu sa ovim Statutom. SDP BiH je članica Socijalističke internationale, a može se uključiti i u druge socijaldemokratske i asocijacije lijeve orijentacije, kao i saveze na regionalnom i širem nivou.

Precišćeni tekst Statuta SDP BiH donesen je 1. augusta 2019. godine. Statut SDP BiH ima 69 stranica i 226 članova. Pojam mladi u Statutu spominje se ukupno 11 puta.

Prvi put u Statutu mladi se spominju u članu 57. gdje se govori o Kongresu SDP BiH kao najvišem organu odlučivanja u SDP BiH, dalje se navodi ko su sve delegati/kinje, a između ostalih delegat/kinja je i predstavnik/ca ispred Forum-a mladih SDP BiH. Nadalje, u članu 174. se navodi da su interesno-politički oblici djelovanja u SDP BiH četiri oblika djelovanja, a prvi među njima je Forum mladih SDP BiH. Član 175. detaljnije pojašnjava poziciju Forum-a mladih SDP BiH gdje se navodi da Forum „djeluje kao posebna organizacija mladih članova/ica i simpatizera/ki SDP BiH, do 35 godina starosti, pod nazivom Forum mladih SDP BiH, kao interesno-politički oblik organiziranja. Glavni odbor SDP BiH donosi odluku o organiziranju Forum-a mladih SDP BiH. Nadalje, u članu 176. navodi se da „Forum mladih SDP BiH odlukom o unutrašnjem organiziranju bliže uređuje način svoga organiziranja, djelovanja i osnivanja interesnih oblika. Dok se članom 177. napominje da „Forum mladih SDP BiH učestvuje u svim raspravama o ključnim političkim pitanjima Bosne i Hercegovine, kao i o svim ključnim pitanjima SDP BiH, formuliše pitanja, prijedloge i inicijative koji se mogu uputiti svim organima SDP BiH, uključujući i Kongres, evidentira i ističe kandidate/kinje za sve funkcije u SDP BiH kao i za funkcije u predstavničkim i izvršnim organima. Članom 178. regulirano je da „Forum mladih SDP BiH najmanje jednom godišnje podnosi Izvještaj o radu Glavnog odboru SDP BiH. Organizacije Forum-a mladih SDP BiH na nižim nivoima dužni su podnosi godišnje

¹⁷ Statut dostupan na: <http://www.sdp.ba/dokumenti/>

¹⁸ Logo preuset sa: www.sdp.ba

izvještaje odgovarajućem odboru. Član 179. nalaže da je „Forum mladih SDP BiH dužan poštivati Program i Statut SDP BiH i odluke organa SDP BiH“.

Na osnovu ostalih dostupnih dokumenata, važno je istaći da se na veb-stranici SDP BiH u rubrici Forum mladih nalazi i publikacija „Ostajmo ovdje - Javne politike Forum-a mladih Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine“ u sklopu koje na 123 stranice mladi daju detaljne preporuke kako i na koji način kreirati politike u Bosni i Hercegovini da budu bolje za populaciju mladih. Publikacija analizira stanje mladih u osam oblasti i to zapošljavanje, obrazovanje, kultura i sport, društveni aktivizam, slobodno vrijeme, stambeno zbrinjavanje, antinacionalizam te sigurna i uređena zajednica.

Srpska Demokratska Stranka¹⁹ ²⁰,

SDS je demokratska politička organizacija slobodnih i odgovornih građana/ki koji prihvataju i ostvaruju ciljeve i politiku SDS-a u skladu s Programom i Statutom SDS-a. Politički subjekt SDS svojim djelovanjem zalaže se za uspostavljanje i očuvanje demokratskog političkog poretka u RS i BiH i otvorena je za sve građane/ke koji se slobodno i dobrovoljno organiziraju radi ispoljavanja svojih političkih ciljeva i ostvarivanja političkih aktivnosti.

Statut SDS-a donesen je 10. 05. 2015. godine. Statut ima 39 stranica i 116 članova. Pojam mladi u Statutu spominje se ukupno 10 puta. Mladi su prepoznati i definirani kao osobe do 32 godine, što je moguće identificirati u sljedećem: Na svim nivoima organiziranja, u svim organima, na svim izbornim listama SDS-a najmanje po jedna petina mjesta obavezno se popunjava članovima/cama SDS-a mlađim od 32 godine, odnosno članovima/cama manje zastupljenog spola. Izuzetak je Predsjedništvo SDS-a i koordinacioni odbori za izborne jedinice. Dalje navodeći, ukoliko među izabranim kandidatima/kinjama nema po jedna petina članova/ica mlađih od 32 godine i članova/ica manje zastupljenog spola, s liste izabranih kandidata se skidaju članovi/ce SDS-a koji nisu ni u jednoj od dvije navedene kategorije, i to po redoslijedu od posljednjeg ka naviše i umjesto njih stavljaju se kandidati/kinje mlađi/e od 32 godine i kandidati/kinje manje zastupljenog spola koji/e su ostvarili/e najbolji rezultat po redoslijedu s liste u odnosu na druge kandidate/kinje iz svojih kategorija, sve dok se na listi izabranih kandidata/kinja ne nađe po jedna petina članova/ica mlađih od 32 godine i kandidata manje zastupljenog spola. Bitno je napomenuti da se kvota za mlade od 20% odnosi na sve organe stranke, kao i na kandidatske liste.

Skupština SDS-a bira najviše 72 člana/icu Glavnog odbora SDS-a i to tajnim glasanjem u skladu s posebnom odlukom o kriterijima izbora članova/ica Glavnog odbora SDS-a koju donosi Glavni odbor SDS-a, vodeći računa o teritorijalnoj, spolnoj, starosnoj i drugoj zastupljenosti članstva u Glavnom odboru. Glavni odbor SDS-a iz svojih redova, po pravilu između više kandidata/kinja tajnim glasanjem natpolovičnom većinom ukupnog broja

¹⁹ Statut dostupan na: <http://www.sdsrs.com/sr/68.statut.html>

²⁰ Logo preuzet sa: www.sds.com

glasova Glavnog odbora, a na prijedlog članova Glavnog odbora i uz saglasnost predsjednika SDS-a bira jednog člana/članicu iz reda mlađih od 32 godine.

Kada je riječ o posebnim oblicima organiziranja, Statut ovog političkog subjekta, između ostalog, govori o: Aktivu žena SDS-a čija se organizacija i način rada utvrđuju odlukom Glavnog odbora, te o organizaciji i djelovanju mlađih SDS-a (Aktiv mlađih) čiji se način rada, također, utvrđuje odlukom Glavnog odbora. Članstvo u omladinskoj organizaciji je na dobrovoljnoj osnovi, odnosno ako mlada osoba to želi. Rukovodstvo omladinske organizacije političke partije SDS-a formira se na način da prvenstveno općinski odbori mlađih budu izabrani, a potom dalje biraju članove/ice regionalnih odbora. Regionalni odbori biraju svoje predsjednike/ce koji/e čine Predsjedništvo Aktiva mlađih SDS-a, a oni unutar organizacije predsjednike/ce i potpredsjednike/ce. U njihovoj nadležnosti su sva pitanja koja se tiču mlađih, zastupanje interesa mlađih na konkretnom području, organizacija različitih aktivnosti i sl. Predsjednik/ca Aktiva mlađih SDS-a po osnovu funkcije ulazi u Predsjedništvo. I na nižim nivoima, predsjednici/ce Aktiva mlađih, po osnovu funkcije, bivaju članovima/cama općinskih/gradskih/regionalnih odbora.

Savez Nezavisnih Socijaldemokrata^{21 22},

Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD) je nezavisna i demokratska politička organizacija, otvorena za sve građane/ke koji/e prihvataju njen Program i Statut (član 1.).

Statut (izmjene i dopune) SNSD-a donesen je 15. juna 2019. godine, na VI. Saboru stranke. Statut ima 22 stranice i 62 člana. Pojam mladi u Statutu spominje se ukupno 13 puta.

U Statutu se mladi prvi put spominju u članu 9., i to kao organizacija u stranci, odnosno Organizacija mladih je tretirana kao poseban organizacioni oblik koji se zove Mladi socijaldemokrati (MSD). U članu 15. navedene su nadležnosti Glavnog odbora (GO) stranke gdje se navodi da GO donosi odluku o organiziranju Mladih socijaldemokrata. Članom 16. definirane su ingerencije predsjednika SNSD-a, u sklopu ovog člana pod stavom 5. alineja (5) navodi se da predsjednik SNSD-a na Konvenciju ili savjetovanje poziva predsjednika/cu, potpredsjednika/cu ili sekretara/ku općinskih/gradskih odbora Mladih socijaldemokrata.

Član 20. definira ko su članovi/ce Predsjedništva SNSD-a te jedan/jedna od 45 članova/ica je i predsjednik/ca Mladih socijaldemokrata. Član 22. definira članove/ice Izvršnog komiteta kojim rukovodi predsjednik/ca SNSD-a, a član/ica Izvršnog komiteta po funkciji je i predsjednik/ca Mladih socijaldemokrata. U nastavku istog člana navodi se da je u nadležnosti Izvršnog komiteta koji je političko-izvršni i operativni organ SNSD-a da usvaja Plan rada i Izvještaj o radu Mladih socijaldemokrata. Članom 31. definira se da je općinski/gradski odbor SNSD-a odgovoran za formiranje Mladih socijaldemokrata. U članu 32. navodi se da mjesni odbor čine predsjednik/ca i potpredsjednik/ca mjesnog odbora kao i aktivista/kinja mladih, aktivistkinja žena, aktivista/kinja penzionera, aktivista/kinja za birački spisak i nekoliko istaknutih članova/ica. Članom 36. definirani su posebni organizacioni oblici u sastavu SNSD-a kako djeluju i Mladi socijaldemokrati.

Članom 37. jasno je navedeno da se „u organima SNSD-a obezbjeđuje odgovarajuća zastupljenost žena i mladih, tako da najmanje 30% članova/ica organa budu žene i da najmanje 20% članova/ica organa budu mlađi. U slučaju

²¹ Statut dostupan na: <http://www.snsd.org/index.php/o-snsd-u/dokumenti/prog-dokumenti>

²² Logo preuzet sa: <http://www.snsd.org>

da se na izborima ne postigne taj odnos, organi SNSD-a, mogu kooptirati do 10% iz strukture žena i mladih, u skladu sa Statutom.

Programska platforma Mladih socijaldemokrata koja je dostupna na veb-stranici SNSD-a odnosi se na period 2010–2014. godina. Na 42 stranice Mladi socijaldemokrati analiziraju: Aktivno učešće mladih u društvu, Obrazovanje, Studentski standard, Zapošljavanje, Stambeno zbrinjavanje, Socijalnu politiku, Kulturu, Sport i Zdravlje mladih.

Također, na veb-stranici SNSD-a moguće je pronaći i politički program stranke koji je naveden na 6 stranica i u kojem se pojam mladih spominje tri puta i to kada je riječ o pravu na zaposlenje, gdje se navodi da mlada generacija ima pravo da joj se omoguće egzistencijalni uvjeti kako bi prepoznala svoju budućnost na ovom prostoru. U segmentu agrarnih politika, SNSD-ov program će propagirati „agrarnu politiku kako bi selo postalo privlačno i za mlade ljude“. Politički program SNSD-a, također, identificira da je „neosporna i posve neiskorištena prednost obrazovni i radni kapacitet stanovništva, prije svega mladih, kroz podsticanje kreativnih, produktivnih i intelektualnih savremenih djelatnosti“.

Naša stranka^{23 24},

Naša stranka (NS) je stranka građanske orijentacije, koja djeluje na osnovu odredaba Statuta koji je donesen 18. 05. 2019. godine i stranačke politike izražene u programima, deklaracijama, rezolucijama i odlukama te drugim općim i pojedinačnim aktima, u skladu s pravnim poretkom Bosne i Hercegovine. NS je politička organizacija socijal-liberalnog političkog opredjeljenja koja uvažava najviši stepen ravnopravnosti građana i građanki Bosne i Hercegovine, osnovana 2008. godine. Temelj programa NS jeste borba protiv dominacije nacionalnih stranaka, ali i SDP-a BiH.

Statut (izmjene i dopune) Naše stranke (NS) donesen je 18. maja 2019. godine na 4. Kongresu stranke. Statut ima ukupno 79 članova i broji 27 stranica. Analizom sadržaja dokumenta, kada je riječ o pojmu mladi, ukupno se spominje 13 puta. Prvo spominjanje mladih u Statutu je član 4. (Načela djelovanja) stav 5. gdje se kaže „NS u svom djelovanju preduzima konkretne korake s ciljem ohrabrvanja ugroženih i diskriminiranih osoba i skupina na političko učešće. NS će osigurati mehanizme neophodne za povećanje zastupljenosti i učešća žena i mladih u organima stranke i političkom životu. Drugi put se pojам mladih spominje u članu 24. (Organi stranke) gdje su definirani organi stranke a to su: a) Kongres; b) Glavni odbor; c) Predsjednik/ca; d) Predsjedništvo; e) Nadzorni odbor; f) Etička komisija i g) Forum mladih. Član 32. koji govori o sastavu Glavnog odbora NS definira predsjednika/cu regionalnih/kantonalnih odbora Forum mladih NS kao članove/ice Glavnog odbora Naše stranke. U stavu 8. istog člana navodi se da je „potrebno uložiti najveće napore kako bi se u sastavu Glavnog odbora obezbijedila ravnopravna zastupljenost oba spola i zastupljenost najmanje 30% članova/ica mladih od 30 godina. U članu 40. navedeno je da je predsjednik/ca Forum mladih NS ujedno i član/ica Predsjedništva NS. Članom 72. definirane su nadležnosti Foruma mladih NS gdje se u stavu 1. navodi da je „Forum mladih NS organ NS koji okuplja članove/ice NS do 30 godina, te stav 2. da „Forum mladih NS donosi Pravilnik o radu kojim se definira način djelovanja, organiziranja, nadzor i koordinacija djelovanja Foruma mladih NS. Kao i stav 3. u kome se kaže da „Predsjedništvo NS odobrava Pravilnik o radu Foruma mladih NS“.

²³ Statut dostupan na: <https://www.nasastranka.ba/dokumenti/>

²⁴ Logo preuzet sa: <https://www.nasastranka.ba>

U dokumentu Opći programske ciljevi, eksplicitno pojam mladi javlja se jednom i to u segmentu sindikalnih prava, gdje je jedan od osnovnih ciljeva Naše stranke da „mladim ljudima koji su uposleni osigura radne uvjete odgovarajuće njihovoj životnoj dobi, uključujući zaštitu od ekonomske eksploatacije i takve vrste rada koji bi mogao naškoditi njihovoj sigurnosti, zdravlju, naobrazbi, ili fizičkom, mentalnom i socijalnom razvoju“. Dok se pojam mladi u Općim programskim principima Naše strane ne spominje niti jednom. U Manifestu Naše stranke, kada je riječ o obrazovanju, mladi se spominju kroz stav NS da je „sadašnji sistem obrazovanja mladih neadekvatan vremenu i okruženju u kojem živimo i da je prioritet vlasti da ga reformiše i uvede školske programe bazirane na modernim, naučnim nastavnim metodama i sadržajima koji su pedagoški i stručno dokazani u svijetu“.

KOMPARATIVNA ANALIZA

Na osnovu dobijenih podataka uočavamo da je većina političkih subjekata u svojim statutima definirala ulogu i značaj mladih te naglasila važnost i orijentaciju političkih programa prema mladima, prije svega u segmentima obrazovanja, kulture i sporta te populacijske politike i stambenog zbrinjavanja. Ono što se, također, uočava jeste činjenica da stranke različito definiraju mlade, kada je riječ o starosnoj dobi koja karakterizira mladu osobu. Iako Zakon o mladima kako Federacije Bosne i Hercegovine tako i Republike Srpske potpuno istovjetno definira mlade kao osobe od navršenih 15 do navršenih 30 godina starosti (mladosti), ipak politički subjekti koriste drugačije definicije tako:

- Demokratska fronta mlađe prepoznaće do navršene 35. godine života.
- Demokratski narodni savez u Statutu ne spominje dobnu granicu mladih.
- Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine mlađe definira od 16. do 33. godine života.
- Hrvatska demokratska zajednica 1990 nije definirala pojam mlađih (mlađe) kada je riječ o starosnom intervalu.
- Stranka demokratske akcije, također, nije definirala dobnu kohortu mlađih.
- Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine definira mlađe kao osobe do 35 godina starosti.
- Srpska demokratska stranka definira mlađe kao osobe do 32. godine starosti.
- Savez nezavisnih socijaldemokrata, također, u svom Statutu nema određenje starosne kohorte.
- Naša stranka mlađe definira mlađe kao osobe mlađe od 30 godina.

Na osnovu navedenog može se preporučiti političkim subjektima, koji nisu definirali ili su drugačije definirali starosnu kohortu, da primjenjuju Zakon o mladima u oba entiteta, jer, nažalost, nema državnog zakona o mladima.

Nadalje, možemo konstatirati da su organizacije mlađih u političkim strankama, pogotovo strankama koje imaju izgrađenu strukturu (HDZBiH, SDA,

SDP BiH, SNSD, SDS) organizacijski dobro posložene te je predsjednik/ca mladih uključen/a u sve važnije odbore stranke. Također, organizacije mladih nemaju veliki stepen autonomije jer za određene aktivnosti ili planove rada u nekom periodu najčešće im treba dozvola ili odobrenje nekog od odbora ili predsjednika/ce, odnosno predsjedništva stranke. Kada je riječ o učešću mladih u donošenju odluka na stranačkom nivou ili participaciji u izbornom procesu kroz kandidiranje na izbornim listama, većina političkih subjekata favorizira stav da najmanje 20% kandidata/kinja na izbornim listama moraju biti mlađi ljudi (s napomenom da imaju različite definicije mladih), u nekim slučajevima i 30%. Analogno tome, logično bi bilo da je i učešće mladih u izvršnoj i zakonodavnoj vlasti na sva tri nivoa približno ili jednako 20%, no u narednih nekoliko stranica analize uvjerit ćemo se da to nije ni približno to procentualno učešće.

Tabela: Učešće mladih do 30 godina na listama / dobijeni mandati

Politički subjekt	Ukupno	Mladi do 30 godina – kandidati/kinje na listama				Mladi do 30 godina – dobijeni mandati			
		PS BiH	P FBiH	NSRS	SK FBiH	PS BiH	P FBiH	NSRS	SK FbiH
DF	78	6	19	-	53	0	0	-	2
DNS	13	0	0	13	0	0	0	0	1
HDZ BiH	90	4	17	3	66	0	0	0	5
HDZ 1990	54	3	9	3	39	0	0	0	2
SDA	94	5	17	10	62	0	1	0	5
SDP BiH	98	8	29	-	61	0	2	-	1
SDS	27	3	3	10	11	0	0	0	0
SNSD	16	3	0	13	0	0	0	1	0
NS	58	6	11	0	41	0	0	0	0

Kada je riječ o participaciji mladih u političkom životu stranaka, odnosno njihovom učešću na izbornim listama, situacija je takva da je:

- **Demokratska fronta²⁵** na Općim izborima 2018. godine kandidirala ukupno 78 mladih koji nisu stariji od 30 godina, s tim da je DF na federalnom i državnom nivou na izborima bio u koaliciji „DF-GS,

²⁵ Demokratska fronta zajedno sa SDP BiH, SBB-om je na području entiteta RS formirala Proevropski blok koji je imao 10 mladih kandidata/kinja na izbornim listama ali niti jedan/jedna od njih nije osvojio/la mandat u NSRS. Zbog nedostatka podataka oko članova/ica i izbornih listi u toj koaliciji, ista nije navedena u analizi.

ŽELJKO KOMŠIĆ: BiH POBJEĐUJE!“. Dakle, od **ukupno 78 mlađih** kandidata/kandidatkinja njih **dvoje je dobilo mandat** i to u kantonalnim skupštinama. Dvoje mlađih kandidata/kinja Demokratske fronte je bilo nosilac/teljica liste, dok je četvero kandidata/kinja imalo drugu poziciju na listi. **Mladi kandidati/kinje su u 21% slučajeva zauzeli/e neko od prvih pet mesta** na izbornoj listi gdje su kandidirani. Generalna uspješnost mlađih u Demokratskoj fronti na svim izbornim listama u odnosu na učešće mlađih procentualno iznosi 2,56% (2/78).

- **Demokratski narodni savez** na Općim izborima 2018. godine **kandidirao je 13 mlađih** i to isključivo za Narodnu skupštinu RS. Od trinaest kandidata/kinja, **jedan kandidat je dobio mandat** koji je ujedno bio i jedini nosilac liste u ovoj političkoj organizaciji. Jedan kandidat je bio na drugoj poziciji. Ukupno pet (5) kandidata/kinja ili **38,5% je zauzelo neko od prvih pet mesta na izbornoj listi**. Generalna uspješnost mlađih u Demokratskom narodnom savezu na svim izbornim listama procentualno iznosi 7,69% (1/13).
- **Hrvatska demokratska zajednica Bosne i Hercegovine** na Općim izborima 2018. godine je dominantno u koaliciji „HDZ BiH, HSS, HKDU BiH, HSP-HNS, HSP DR AS BiH, HDU BiH, HSS SR“ **kandidirala 90 mlađih** i to najčešće u kantonalnim skupštinama, jer od 90 kandidata/kandidatkinja njih 66 ili 73,33% su bili kandidati/kinje za kantonalne skupštine, dok je 17 mlađih bilo na izbornim listama za Zastupnički/Predstavnički dom Parlamenta FBiH, tri (3) kandidata/kinje su bila/e na izbornim listama za Narodnu skupštinu RS a četiri (4) za Zastupnički/Predstavnički dom Parlamentarne skupštine BiH. Svega **pet (5) mlađih je dobilo mandat** i to u kantonalnim skupštinama. Zanimljivo u ovom slučaju jeste da su mlađi koji su dobili mandate bili na „nižim“ pozicijama, odnosno poziciji šest, devet, dvanaest, trinaest i dvadeset i devet. Dva/dvije kandidata/kinje su bila/e nosioci/teljice neke od izbornih lista dok je **13,33% zauzelo neku od prvih pet pozicija na izbornim listama**. Generalna uspješnost mlađih Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine, odnosno koalicije „HDZ BiH, HSS, HKDU BiH, HSP-HNS, HSP DR AS BiH, HDU BiH, HSS SR“ na svim izbornim listama procentualno iznosi 5,55% (5/90).
- **Hrvatska demokratska zajednica 1990** sa svojim koalicionim partnerima na Općim izborima 2018. godine **kandidirala je 54 mlade osobe**, najviše

mladih zauzelo je pozicije za kantonalne skupštine njih 39 ili 72,22%. **Dvoje mladih od 54 mlada/e kandidata/kinje dobilo je mandat.** Kada je riječ o pozicijama na listama, pet mladih osoba je bilo nosilac/nositeljica liste i to troje za NSRS, jedno za Parlament FBiH i jedno za skupštinu kantona, zanimljivo da niti jedan/jedna od nosilaca/teljica liste nije dobio/la mandat. Mandat su dobili mladi na pozicijama dva i četiri. Od 54 mlade osobe, njih **35,2% zauzelo je neku od prvih pet pozicija na izbornoj listi.** Generalna uspješnost mladih Hrvatske demokratske zajednice 1990 i koalicionih partnera na svim izbornim listama procentualno iznosi 3,70% (2/54).

- **Stranka demokratske akcije** na Općim izborima 2018. godine **kandidirala je ukupno 84 mlade osobe** i 10 mladih u koaliciji „Zajedno za BiH“ za Narodnu skupštinu RS. Najviše mladih zauzelo je pozicije za skupštine kantona i to 62 kandidata/kinje ili 65,95%. **Šest mladih kandidata/kinja je dobilo mjesto u skupštinama ili parlamentu,** tačnije pet (5) mladih su postali/e zastupnici/ce u kantonalnim skupštinama dok je jedan (1) kandidat osvojio mjesto u Zastupničkom/Predstavničkom domu Parlamenta FBiH. Stranka demokratske akcije je imala jednog mladog kandidata kao nosioca liste, dok je **19,14% mladih zauzelo neku od prvih pet pozicija na listama** gdje su bili kandidati/kinje. Zanimljivo je, također, spomenuti da su mladi koji su dobili zastupnička mjesta bili na listama svoje izborne jedinice na mjestima dva, pet, šest, sedam i osam, dok je kandidat/kinja koji/a je dobio/la mandat u Parlamentu FBiH to uspio/uspjela sa devete pozicije na izbornoj listi. Generalna uspješnost mladih Stranke demokratske akcije na svim izbornim listama procentualno iznosi 6,38% (6/94).
- **Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine²⁶** na Opće izbole 2018. godine **izlazi sa 98 kandidata/kinja na tri liste** i to za skupštine kantona, Parlament FBiH i Parlamentarnu Skupštinu Bosne i Hercegovine. Najviše mladih je očekivano bilo na kandidatskim listama za kantonalne skupštine, njih 61 ili 62,24%. SDP BiH je od promatranih političkih subjekata imao najviše kandidata/kinja za Parlament FBiH i to 29, dok je za poziciju parlamentarca/ku u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine u utrku ušlo 8 mladih članova/ica SDP-a BiH. **Troje mladih (3) je dobilo mandat**

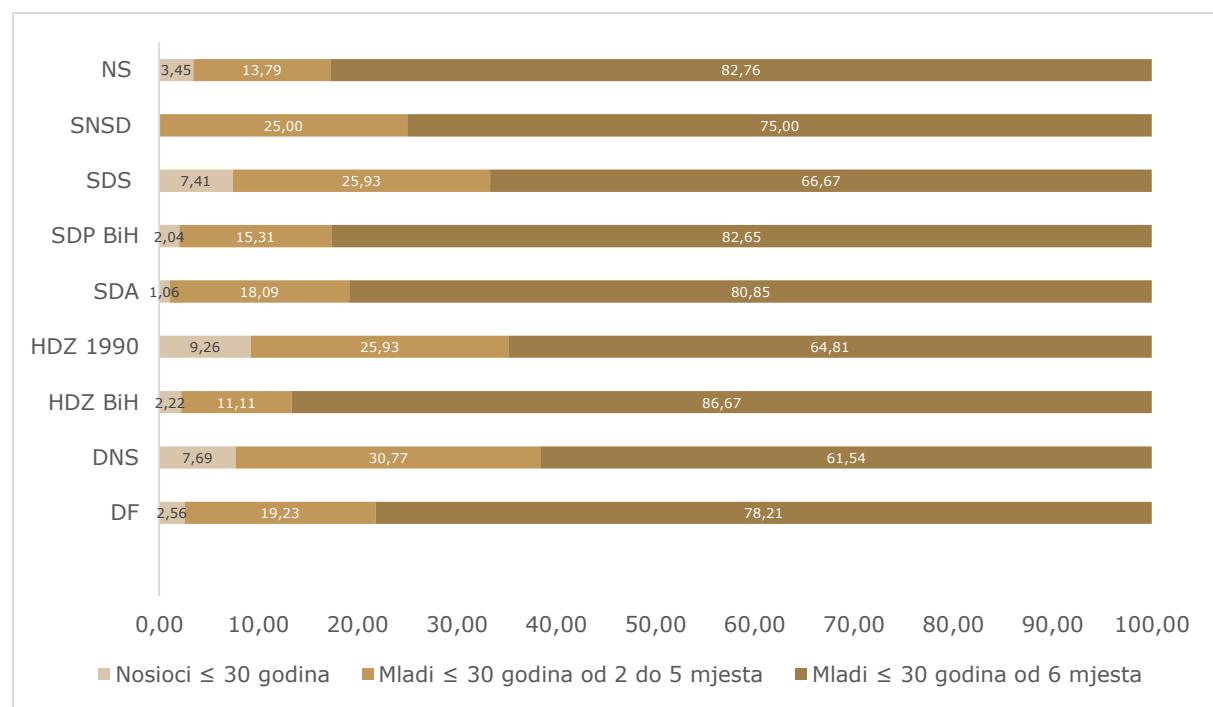
²⁶ SDP BiH zajedno sa DF-om, SBB-om je na području entiteta RS formirala Proevropski blok koji je imao 10 mladih osoba na izbornim listama ali niti jedna od njih nije osvojila mandat u NSRS. Zbog nedostatka podataka oko članova/ica u toj koaliciji ista nije navedena u analizi.

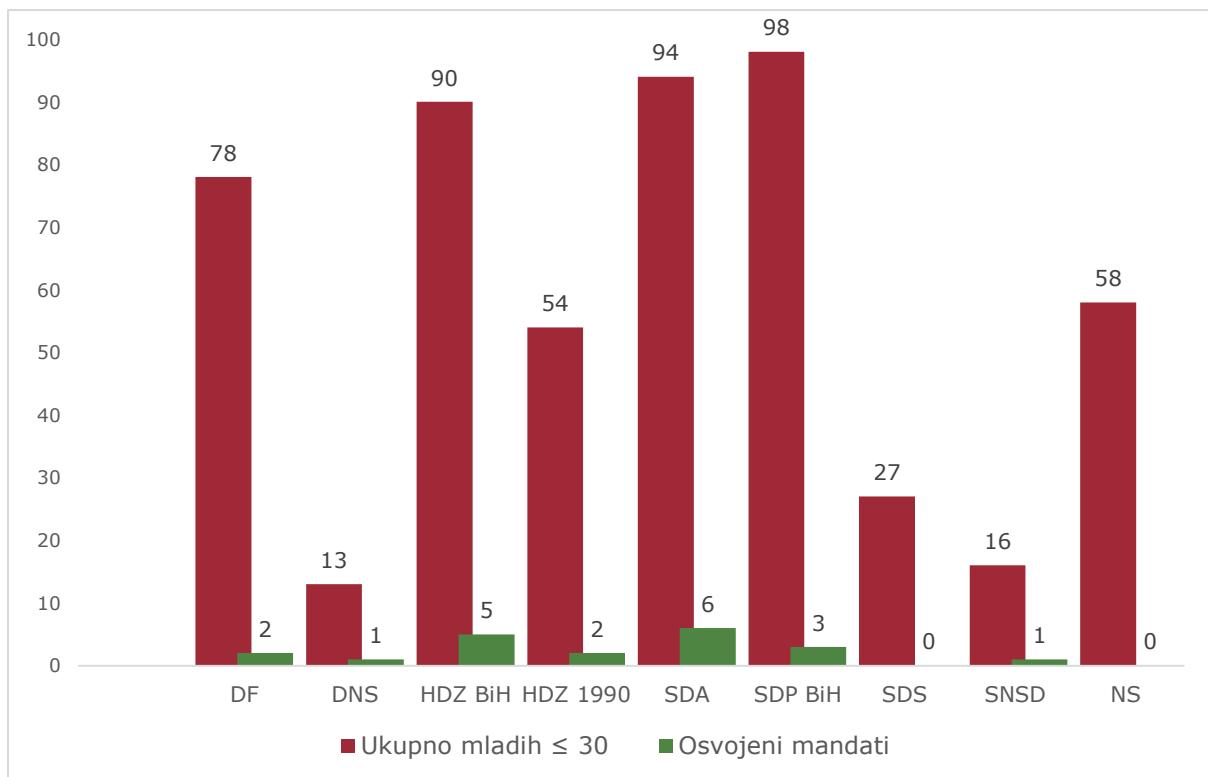
i to dvoje u Parlamentu FBiH i jedno u skupštinu kantona. Dvoje mladih su bili/e nosioci/teljice liste u svojim izbornim jedinicama (Parlament FBiH i skupština kantona) dok je **17,35% mladih zauzelo neku od prvih pet pozicija** na izbornim listama. Mladi koji su osvojili mandate su to uspjeli s prve, treće i četvrte pozicije na izbornoj listi. Generalna uspješnost mladih Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine na svim izbornim listama procentualno iznosi 3,07% (3/98).

- **Srpska demokratska stranka** sa koalicionim partnerima na Općim izborima 2018. godine **kandidira 27 mladih** i to 10 mladih za Narodnu skupštinu RS, 11 mladih za skupštine kantona u FBiH te po 3 mlade osobe za Parlament FBiH i Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine. Nažalost, **niti jedna mlada osoba nije ostvarila dovoljan broj glasova** da bude izabrana ili osvoji mandat. Analizirajući pozicije mladih na izbornim listama može se uočiti da je dvoje mladih SDS-a ili koalicionih partnera bilo nosilac/teljica izborne liste, dok je **33,33% bilo na nekom od prvih pet mesta** na izbornim listama. Prema tome, generalna uspješnost mladih Srpske demokratske stranke na svim izbornim listama procentualno iznosi 0% (0/27).
- **Savez nezavisnih socijaldemokrata** na Općim izborima 2018. godine **kandidira 16 mladih** i to 10 za Narodnu skupštinu RS i 3 za Parlamentarnu skupštinu Bosne i Hercegovine. Prema analiziranim podacima **jedna mlada osoba je dobila zastupnički mandat u NSRS**, dok niti jedna mlada osoba nije bila nosilac/teljica neke od izbornih lista ovog političkog subjekta. Kada je riječ o procentualnoj zastupljenosti mladih, na prvih pet mesta, u odnosu na njihov broj kao kandidata/kinja, onda je taj **procenat u SNSD-u 25%**. Generalna uspješnost mladih Saveza nezavisnih socijaldemokrata na svim izbornim listama procentualno iznosi 6,25% (1/16).
- **Naša stranka** na Općim izborima 2018. godine ukupno je na izbornim listama kandidirala **58 mladih političara/ki**, najviše njih se natjecalo za mandate u skupštinama kantona njih 41 ili 70,69%. Od 58 kandidata/kinja koji/e pripadaju populaciji mladih, **niti jedno nije dobilo mandat**. Analizirajući njihove pozicije na izbornim listama, uočavamo da je dvoje mladih bilo nosilac/teljica liste, dok je **svega 17,24% mladih** koji su se kandidirali za neku političku funkciju na Općim izborima 2018. godine, ispred političke organizacije „Naša stranka“, bilo na prvih pet mesta na

izbornim listićima. Na osnovu prezentiranih podataka, generalna uspješnost mladih Naše stranke na svim izbornim listama procentualno iznosi 0% (0/58).

Iako je iznimno teško analizirati „uspješnost“ mladih u izbornom procesu Bosne i Hercegovine zbog različite teritorijalne organizacije u entitetima, jer u FBiH imamo kantone, odnosno izbore za mandate u deset kantonalnih skupština koji se organiziraju u okviru Općih izbora, dok u entitetu Republika Srpska imamo „samo“ izbore za Narodnu Skupštinu RS, Predsjednika/cu RS i člana/icu Predsjedništva Bosne i Hercegovine iz RS-a. Prema navedenom, procenti koji su prezentirani i nisu ponderirani, mogu poslužiti kao dobar orijentir i identificiranje drugih problema istraživanja koji će pomoći u poboljšanju pozicije mladih unutar političkih subjekata u Bosni i Hercegovini. U nastavku ćemo dati i grafički prikaz nekih zanimljivih, prethodno predstavljenih podataka.

Sve navedeno značajno utječe na percepciju ali i motiviranost mladih osoba da se aktivnije uključe i značajnije participiraju u političkom životu Bosne i Hercegovine. Vrlo značajne podatke o učešću mladih na izborima i njihovom uspjehu u svojim analizama dala je Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine (CIK BiH²⁷). Tako, naprimjer, na prethodnim Općim izborima održanim 2018. godine, ukupna izlaznost birača/ica bila je 54,02%.

Ukupno 289.459 mladih birača/ica od 3.355.659 registriranih, svih dobnih skupina, iskoristilo je svoje biračko pravo 2018. godine, odnosno svega 15,97% birača/ica je do 30 godina starosti. Da budemo precizniji, ukupno biračko tijelo mladih prema podacima CIK-a BiH u 2018. godini bilo je 579.614 birača/ica mlađih od 30 godina, odnosno izlaznost mladih na Opće izbore je 49,99%. Koliko je, zapravo, biračko tijelo u Bosni i Hercegovini „staro“, najbolje ilustruje naredna tabela.

Tabela 7: Biračko tijelo u BiH - starosna struktura (Izvor: CIK BiH)

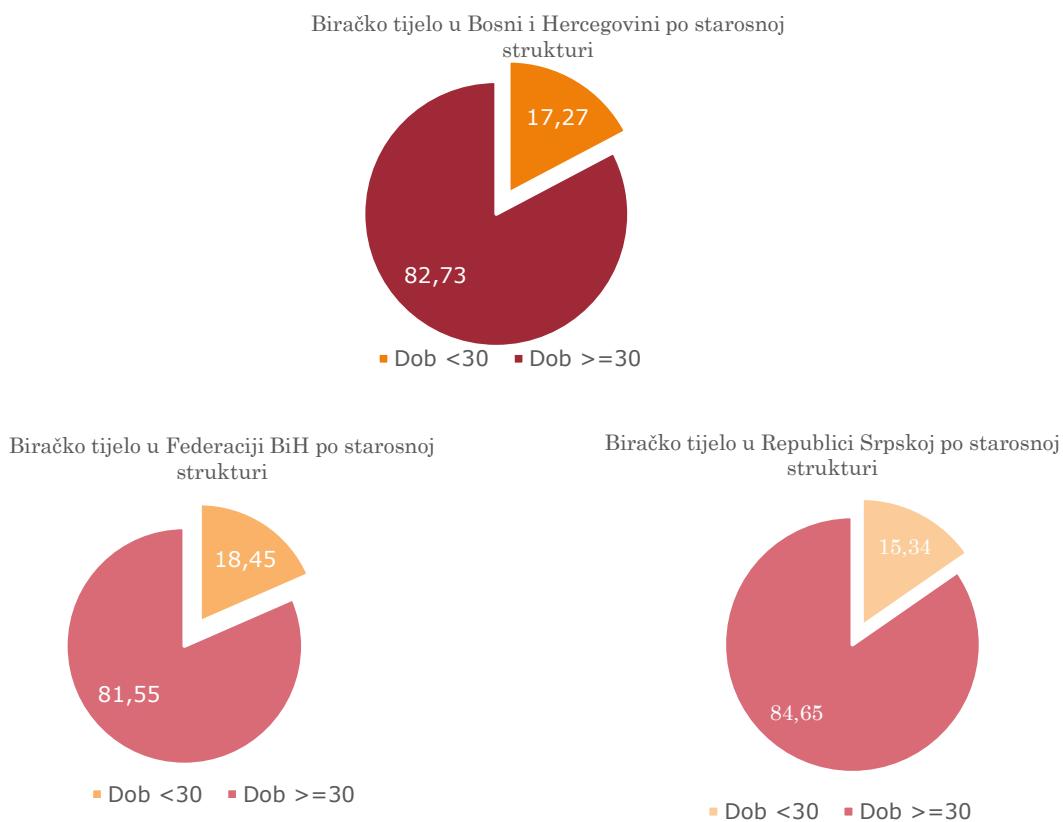
	Dob <30 N	Dob <30 %	Dob >=30 N	Dob >=30 %	Ukupno N	Ukupno %
BiH	579.614	17,27	2.776.045	82,73	3.355.659	100

²⁷ https://www.izbori.ba/Documents/2019/11/Izborni_pokazatelji_2018.pdf – svi podaci koji su prezentirani preuzeti su isključivo sa zvaničnih dokumenata CIK BiH.

FBiH	379.264	18,45	1.675.859	81,55	2.055.123	61,24
RS	189.502	15,34	1.045.226	84,65	1.234.728	36,80
DB	10.848	16,48	54.960	83,52	65.808	1,96

Na osnovu prezentirane tabele i podataka iz 2018. godine, zaključujemo da više od 82% biračkog tijela ima više od 29 godina, odnosno simplificirano, od 10 birača/ica njih 8 su stariji/e od 29 godina. Nadalje, kada je riječ o entitetima, uočavamo da je procenat onih koji nisu napunili 30 godina u FBiH nešto veći u odnosu na njihove vršnjake/inje u entitetu RS. Tako da biračko tijelo u BiH i u entitetima na osnovu dobne strukture izgleda ovako:

Grafikon 1-3: Biračko tijelo po starosnoj strukturi (BiH, FBiH, RS)

Na osnovu dobijenih podataka CIK-a Bosne i Hercegovine, za 518 mandata na svim nivoima vlasti (Predsjedništvo BiH, PS BiH, Parlament FBiH, Predsjednik/ca RS, NSRS, skupštine kantona) ukupno je bilo 7.497 kandidata/kinja, od čega je 1.420 bilo mlađih od 30 godina ili 18,94%. Najviše kandidata/kinja bilo je za skupštine kantona. Od 1.420 ovjenjenih kandidata/kinja mlađih od 30 godina, njih 913 ili 64,29% uzelo je učešće na izbornim listama za

skupštine kantona. Ovaj podatak, također, daje indicije da se mlađi najčešće postavljaju na kandidatske liste nižih nivoa, a da su viši nivoi, entitetski i državni, rezervirani za „iskusnije“. Zanimljivo je, također, spomenuti da od 15 kandidata/kinja za Predsjedništvo BiH niti jedan/na nije bio/la mlađi/a od 30 godina, dok je svega jedan/jedna kandidat/kinja, od ukupno 36, bio/la mlađi/a od 30 godina a ušao/la je u utrku za mjesto Predsjednika/ce RS-a. Kada je riječ o Parlamentu BiH, Parlamentu FBiH i NSRS, učešće mlađih na izbornim listama (kandidati/kandidatkinje) navedeno je u narednoj tabeli.

Tabela 8: Ovjereni kandidati/kandidatkinje prema starosnoj strukturi (Izvor: CIK BiH)

	Ukupno kandidata/kandidatkinja	<30 (N)	<30 (%)	>=30 (N)	>=30 (%)
Parlament BiH	733	85	11,59	648	88,41
Parlament FBiH	1292	232	17,96	1060	82,04
NSRS	1438	189	13,14	1249	86,86

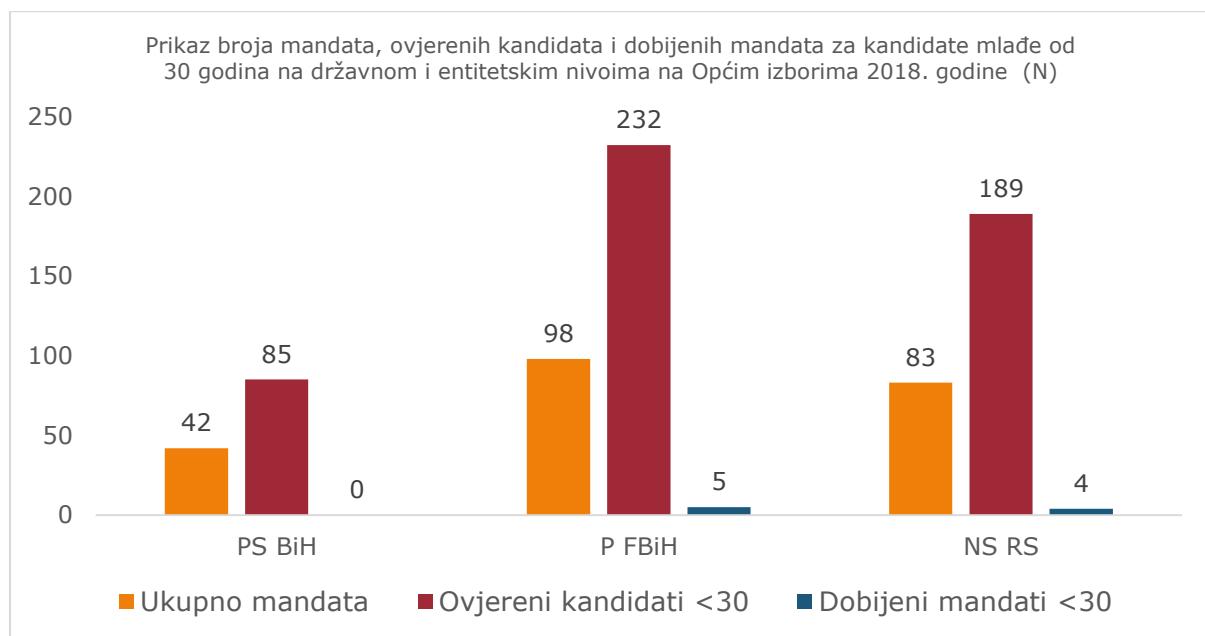
Na osnovu prezentiranih podataka vidimo da je učešće mlađih na kandidatskim listama u odnosu na probleme koje ova društvena skupina ima u Bosni i Hercegovini, nažalost, na prilično niskom nivou. Procenat učešća mlađih u izbornom procesu kao kandidata/kinja je nedostatan, pogotovo kada je riječ o dva najviša nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini.

Analizirajući, nadalje, rezultate Općih izbora 2018. godine i izabrane kandidate/kinje, uočavamo da od 42 mandata u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine niti jedan/jedna kandidat/kinja nije dobio/la povjerenje redovnim putem kao ni kompenzacijskim mandatima. Dakle, svih 42 kandidata/kinja koji/e su dobili/e mandat u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, stariji/e su od 30 godina, a prema tabeli, 8,85% kandidata/kinja je bilo mlađe od 30 godina. Također, zanimljiv je i podatak da je aktuelni sastav Vijeća ministara Bosne i Hercegovine značajno „iskusniji“ po dobi te najmlađi ministar/ica ima 42 godine, dok se raspon starosti imenovanih ministara/ica u VM BiH kreće od 42 do 66 godina, a prosječna starost ministara/ica je 57 godina.

Kada je riječ o entitetskom nivou, uočavamo da je za Parlament FBiH bilo 232 kandidata/kinje mlađa/e od 30 godina za 98 mandata. Svega 5 kandidata/kinja je dobilo povjerenje, odnosno dobilo mandat u PFBiH. Analizirajući navedene brojke, možemo zaključiti da je tri puta veća

vjerovatnoća da će biti izabrani u Parlament Federacije BiH ukoliko ste stariji od 29 godina. Kada je riječ o Vladi Federacije BiH, koja ima ukupno 16 članova/ica Vlade (15 ministara/ica + premijer Vlade FBiH) najmlađi ministar/ica ima 43 godine dok se raspon starosti imenovanih ministara/ica u Vladi FBiH kreće od 43 do 67 godina, a prosječna starost ministara/ica je 54 godine.

Za Narodnu skupštinu Republike Srpske na Općim izborima 2018. godine za 83 mandata bilo je 1.438 ovjerenih kandidata/kinja, od čega 189 mlađih od 30 godina, svega 4 kandidata/kinje mlađa/e od 30 godina dobila/e su povjerenje. Gotovo preslikana situacija kao i u Federaciji BiH (PFBiH), tri puta je veća vjerovatnoća da budete birani/e u NSRS ako ste stariji od 29 godina. Kada je riječ o Vladi Republike Srpske, koja ima ukupno 17 članova/ica Vlade (16 ministara/ica + premijer/ka Vlade RS), najmlađi ministar/ica ima 37 godina, dok se raspon starosti imenovanih ministara/ica u Vladi RS kreće od 37 do 66 godina, a prosječna starost ministara/ica je 49 godina.

Analogno svemu navedenom, od ukupno 1.420 ovjerenih kandidata/kinja za sve nivoje vlasti na Općim izborima 2018. godine, koji su mlađi od 30 godina, za 518 mandata koji su se popunjavali, svega 27 kandidata/kinja mlađih od 30 godina je izabранo u skupštinske klupe, odnosno procentualno učešće na svim nivoima vlasti mlađih od 30 godina je 5,21%.

Dakle, mladi u Bosni i Hercegovini zauzimaju 5,21% zakonodavne vlasti na državnom, entitetskom i kantonalm nivou. Kada govorimo o izvršnoj vlasti, odnosno prosječnoj starosti analizirana dva nivoa vlasti, uočavamo da je prosječna starost ministara/ica u Vijeću ministara BiH i vladama entiteta od 49 do 57 godina. Uzmemo li u obzir da je prosječna starost stanovnika/ca u BiH prema popisu stanovništva iz 2013. godine oko 39 godina, zaključujemo da je u prosjeku ministar/ica 10 godina stariji/a od prosječne starosti cijelokupne populacije. Trendu odlaska mladih iz Bosne i Hercegovine između ostalog i ovi podaci pogoduju, jer se uočava da mlade osobe nemaju veliku želju da se uhvate u koštač sa problemima bosanskohercegovačkog društva, a prvenstveno onima koje njih same tiše.

Pozicija mladih, kako u statutima političkih subjekata tako i na izbornim listama i učešću u izbornom procesu, determinirana je odlukama viših stranačkih tijela, najčešće predsjedništva ili određenih odbora koji mlade zbog određenih pravila i normiranosti izbornog sistema moraju kandidirati na izborne liste. Ipak, najčešće, a kako i egzaktni pokazatelji koje smo prikazali nedvosmisleno određuju, mladi u gotovo 95% slučajeva budu isključivo kandidati/kinje, a iznimno rijetko i donosioci/teljice odluka na političkom nebu Bosne i Hercegovine.

BIBLIOGRAFIJA

- Ilišin, V. (2003). *Politička participacija mladih i politika prema mladima: Hrvatska u europskom kontekstu*. Politička misao : časopis za politologiju, 40(3), 37-57.
- Kovačić, M., Vrbat, I. (2014). „Znam da ništa ne znam“: *politička kompetencija i politička participacija među mladima u Zagrebu*. Suvremene teme : međunarodni časopis za društvene i humanističke znanosti, 7(1), 56-76. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/132144>
- Turčilo, L., Osmić, A., Šadić, S., Kapidžić, D., Dudić, A., Žiga, J. (2019). *Studija o mladima u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung.
- Vujčić, V. (2000). *Politička participacija*. Politička misao: časopis za politologiju, 37(1), 115-140.
- Vujević, M. (2006). *Uvođenje u znanstveni rad u području društvenih znanosti*. Zagreb: Školska knjiga.
- Žiga, J.; Turčilo, L.; Osmić, A.; Bašić, S.; Džananović Miraščija, N.; Kapidžić, D.; Brkić Šmigoc, J. (2015). *Studija o mladima u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Friedrich Ebert Stiftung.
- Banović D. Prezentacija o političkom sistemu BiH dostupno na: http://www.pfsa.unsa.ba/pf/wp-content/uploads/2019/11/Politicki_sistem_Bosne_i_Hercegovine.pdf
- *Izborni Zakon BiH* dostupan na: https://ti-bih.org/wp-content/uploads/2011/04/izborni_zakon_bih.pdf
- CIK BiH (2018) *Izborni pokazatelji za 2018. godinu*, dostupno na: https://www.izbori.ba/Documents/2019/11/Izborni_pokazatelji_2018.pdf
- Statut DF-a: <http://fronta.ba/statut/>
- Statut DNS-a: <http://dns-prnjavor.blogspot.com/p/statut-dns-a.html>
- Statut HDZ BiH: https://hdzbih.org/sites/default/files/dokumenti/HDZ%20BiH%20%20XIII.%20Sabor%20%20Statut_Program_Programska_deklaracija_0.pdf
- Statut HDZ 1990: <https://www.hdz1990.org/statut/>
- Statut SDA: http://sda.ba/wpcontent/uploads/2020/01/STATUT_SDA.pdf

- Statut SDP BiH: <http://www.sdp.ba/dokumenti/>
- Statut SNSD-a: <http://www.snsd.org/index.php/o-snsd-u/dokumenti/prog-dokumenti>
- Statut SDS-a: <http://www.sdsrs.com/sr/68.statut.html>
- Statut NS: <https://www.nasastranka.ba/dokumenti/>

BIOGRAFIJE AUTORICA/AUTORA

Ajna Katica

Ajna Katica ima 18 godina. Pohađa „International University Sarajevo“, gdje studira psihologiju. U budućnosti namjerava uporedno studirati i međunarodne odnose. Završila je Prvu bošnjačku gimnaziju, Cambridge International Centre. Svira gitaru u KUD-u „Baščarsija“, te je zahvaljujući tome uspjela propovijediti mnogim zemljama Evrope kao što su Švicarska, Francuska itd. Od malena se bavi ljudskim pravima a da toga, kako kaže, nije bila ni svjesna. Uvijek je posjedovala neku vrstu empatije koja ju je tjerala da se bori za druge, što je u drugom razredu srednje aktivno počela i raditi. Prisustvovala je regionalnoj sesiji European Youth Parliament (EYP), pa kasnije i međunarodnoj sesiji „Yugosphere“. Malo kasnije, njena srednja škola šalje je na Model United Nations (MUN) u Sarajevu, a potom u Dohu. Imala je čast prisustvovati protestima "Dvije škole pod jednim krovom" sa organizacijom ASuBiH (Asocijacija srednjoškolaca u BiH), gdje su se uspjeli izboriti da se školarci ne dijele na osnovu njihove nacionalnosti.

Učestvovala je na političkoj akademiji „Academy for Women“, gdje je imala priliku predstaviti prezentaciju o temi Legalizacija prostitucije u BiH. Istiće kako joj je čast biti dio početničkog projekta koji je pokrenula Maja Gasal-Vražalica za žene u politici, a pomoću kojeg je dobila priliku prezentirati projekat zajedno sa svojom kolegicom Zerinom, pred mnogim ambasadoricama u BiH. Bitno je spomenuti da je i dio start-up projekta u sklopu BOLD programa, koji se tiče medijske pismenosti. Sve što radi pokušava uraditi najbolje što može i s najboljim namjerama, te se nada da će se to i isplatiti.

Nasiha Šadinlija

Nasiha Šadinlija je rođena 27. 02. 2000. u Sarajevu. U rodnom gradu je završila osnovnu te srednju Elektrotehničku školu. Svoje daljnje obrazovanje nastavlja na Mašinskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. Iako je svoje afinitete usmjerila ka tehnicu, voli čitati i istraživati o društvenim naukama. Svoje znanje upravo želi usmjeriti ka povezivanju društvenih problema i digitalnih rješenja. Shodno tome, sa ostatkom tima radi na razvijanju mobilne aplikacije koja ima društveni utjecaj te podizanju svijesti o uključivanju žena u IT sektor. Pridaje veliki značaj stjecanju neformalnog obrazovanja, jer smatra da na taj način širimo vidike i bivamo bolje upoznati sa realnošću u kojoj živimo. Svoje vještine usavršava učestvovanjem na raznim projektima te start up takmičenjima.

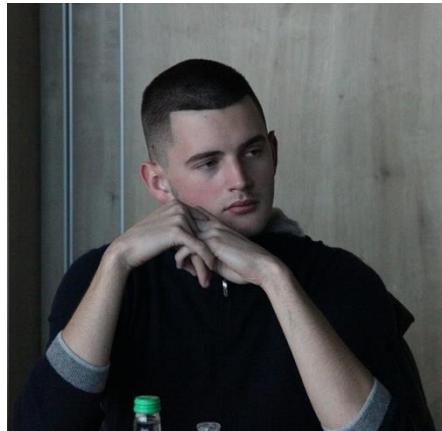
Inela Subašić

Inela Subašić je rođena i živi u Sarajevu, gdje studira Međunarodne odnose i diplomatu na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu. Pored aktivnog i dugogodišnjeg sudjelovanja u mnogim projektima, veliki dio njenog društvenog angažmana zauzima i bavljenje debatom u Centru za kulturu dijaloga. Kroz debatu se nastavlja baviti aktuelnim društvenim i političkim temama, pa odlučuje da otvor Debatni klub na svom fakultetu. Pored toga, najveći dio svog aktivističkog djelovanja sprovodi kroz YIHR – Inicijativu mladih za ljudska prava. Trenutno smatra da je razvijanje političke pismenosti i kulture dijaloga krucijalno za poboljšanje kvaliteta života.

Ferid Omić

Ferid Omić je rođen 10. marta 2001. godine. U rodnim Zavidovićima stiče osnovno obrazovanje, dok srednju školu nastavlja u Zenici, gdje je u trenutku pisanja učenik završne godine srednje škole Richmond Park Zenica. Kroz svoje obrazovanje izražava strast prema, kako prirodnim, tako i društvenim naukama. Kao aktivni član Asocijacije srednjoškolaca Bosne i Hercegovine i Vijeća učenika škole, asistirao je i predvodio mnoge projekte sportske, kulturne, obrazovne i humanitarne prirode. Zajedno s kolegama i profesorima iz škole doprinio je organiziranju nekoliko kampova matematike i prirodnih znanosti za učenike i učenice osnovnih škola gdje je učestvovao i kao predavač. Svoje skromno iskustvo i znanje u budućnosti se nada znatno proširiti i primijeniti za dobrobit svoje lokalne zajednice.

Dr. Amer Osmić

Amer Osmić rođen je u Jajcu 1984. godine. Diplomirao, magistrirao i doktorirao na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu (Odsjek sociologija), gdje danas radi kao docent na predmetima: Metodologija, Sociologija mladih, Akademsko pisanje i Sociologija sporta. Autor je mnogih studija i članaka koji tretiraju problematiku mladih s posebnim fokusom na političku pismenost mladih i odlazak mladih iz Bosne i Hercegovine.

Sudjelovao je na više projekata, uključujući projekat BeCAN (FP7), RRPP Western Balkans, FES, UNICEF, MAESTRAL, Asocijacijom XY i druge. Učestvovao je na više naučnih i stručnih konferencija i kongresa u Bosni i Hercegovini i inostranstvu.

